

კ ვ ა ლ ი

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახაზებიანი გაზეთი ვაჟოლის ყოველ კვირა დღს

№ 22

მ ა ი ს ი 19 1896 წ.

№ 22

შინაარსი: გვირგვინის გვირგვინი.—უმაღლესი ბრძანება.—საფურცლები აშუბი.—გვირგვინის კერძების დღესასწაულის მოსალოადი.—უღმრთო, დღესი ჭ. ტოლომისი.—კვირის სურათები კვირგვინსა.—ნიკოლოზ ბარათაშვილი და მისი დრო ნომრების.—გულს, დღესი უსუსესა.—ბაშაჩუქ (დასასრული) აკაცესა.—კრიტიკული განხილვა ფ. მხარამისა.—ანგარიში ქათურის სახაღბო საყვარელის შესახებ.—განხილვა.—

„კვალის“ ხელის მომწერლებს მოგაგონებთ, ვისც ფული არ შემოუტანიათ, დროზე შემოიტანონ.

გვირგვინის კურთხევა

ხელმწიფე იმპერატორისა და უაღვესტესის მეუღლი-სა მისისა.

აჩუკა ასულს სიონისსა:
 აჰა, ესე რა, მუფუე შენი მოგაქვს შენდა
 მშვიდი... სასარგებო მთესი, თავი 21.

ღღეს სრულიად რუსეთის ხელმწიფე იმპერატორმა ნიკოლოზ მეორემ და უაღვესტესმა მისმა მეუღლამ ალექსანდრა თეოდორეს ასულმა დაიდგეს თავზე ხელმწიფობის გვირგვინი და იტყვნ მირონი ნიშნათ მისა, რომ მათ ვარდამოველინათ ზეცით მაღლი ლეთისა კეთილ განსაგებელათ და ბედნიერების მისანიჭებლათ მრავალთა მათ ქვეშე-ერდომთა ერთათვის. ღღეს ხარობენ არამც თუ სრულიად რუსეთის ერთეულ ქვეშევრდომნი, არამედ გარეშე სახელმწიფოთა და ქვეყანათა დიდნი და მცო-

რენი, რომელთა წარმომადგენელი ღღეს მოსკოვის სატახტო ქალაქში ესწრებიან ამ დიდებულ სანახაობას. ყველანი გულწრფელათ ულოცვენ ახალგაზდა მყვრობელთ მათ ბედნიერების ღღეს, ყველანი დი-მედღებულნი არიან, რომ ნორჩი ბუნება, სალი უმან-კო ზნე და განათლებული მაღალი გონება ახალგაზ-და გვირგვინისანთა მიქცეულ იქნებიან საკეთილ-დღეოთ თვისთა მრავალ ენოვანთა, მრავალ ბუნე-ბოვანთა და მრავალ გეაროვანთა ქვეშევრდომთა-ზედა. ღღეს კილით კილიმდე გაისმის სიხარული და იმედებით საესე აღტაცება ხელმწიფე იმპერატორის გვირგვინის კურთხევისათვის. ჟერ ასეთი გულწრფე-ლი მზარულება არსად მომხდარა, ასეთი ღილი სი-ყვარული გვირგვინისანისადმი აშბათაც არ გავრინი-ლა. ხალხს საბუთიც აქვს ასე აღტაცებით მივეგობს თავის მუფუეს. თვით ახალგაზდა გვირგვინისანი, რომ გორკ ნორჩი და გულსალი ჭაბუკო, საესე საუკეთე-სო გულის წადილით და იგი მის ერთეულ ქვეშე-ვრდომთა ერთაც ვაზიარებელი აქეთ. ისინი მოვლიან თავის ახალგაზდა ხელმწიფისაგან განახლებულ ცხო-ვრებას, საესეს სიძარითითა. ისინი იმედოვნებენ, რომ ახალღვირგვინისანის ხელმწიფის მოქმედება იქნებ-

საქარო
 ანალიზთა

აღნიშნული ლეთიური სულგარძელებით და მადლი მისი, ვითარცა მზის სხეები, თანასწორათ განეფიქრებინა, თანასწორათ განაცხოველებენ, როგორც დღის, ისე მცირის ერის ცხოვრებას, რომელიც ამ განზახებით დიდი ხნიდან შემოპოვარებია მის საპართლიანს მარჯვენას. განსაკუთრებით ჩვენ შორეულნი წელიწადნი ვართ, რომელიც შემოკრებულან მის ფრთეთა ქვეშე, აწითარაკი მერთიველმან შემოიკრიბოს თვისი მართვინი, მოელოან მისგან მყოფდროებას, რათა ივინი არა დაიკორტონ და არა მიეცენ განსაცდელსა აუტანელსა უძლიერესისა მიერ მის ქვემდებრომის ერისა, რომელიც შეპყრობილ არს ანგარებითა და ძალმოპრეობის სენითა. ძველთა მპყრობელნი ქვეყნისანი ვარგემოიკრებდენ თვისთა თანამემწეთა და მიიწოდთ ივინი ყურად და თვალად მფეისა. ხოლო ყურნი და თვალნი ხშირათ აცდუნებდენ თავსა, რადგან ასმენდენ მას, რაც არა გავლანათ და ხედიდენ, რაც არა ენახათ. ამისგანა მადლი ლეთისა განერა მათგან და ივინი აღიგავენ პირისაგან ქვეყნისა. დღეს მადლი ლეთისა სხვაგვარ ასწავებს გვირგვინოსანსა ჩვენსა. იგი არ უნდა დამეყაროს მართა ზრახვასა თვისთა გარემო მდგომათა, რამეთუ ზრახვა მათი არს მცდარ, არამედ უნდა ესმოდეს ზრახვა საწოდან ერისა და მართლ უნდა ხედიდეს ზრახვასა და გულისწადილსა მრავალთა მის ქვემდებრომთა ერთა, რომელთა ბაგენი მზათ არიან მის საქებრათ და სადიდებლათ ქვეყლის მოქმედებისათვის სრულიად რუსეთის წინამძღვარ-მპყრობელისა და ახალ დავიოკრებულისა ძვირფასისა ხელმწიფისა ჩვენისა, მრავალ ჭამიერ იყოს მისი სიკაცბლე.

უმაღლესი ბძანება.

ღამხდრო უწყებაში გენერალ-მაიორობა ებოძა დიდ მთავარს ნიკოლოზ მიხეილის ძეს, რომელიც სამეგრელოსავე პოლკის სარდალთა იქნა დატოვებული; ჭლიგელ-ადიუტანტობა ებოძათ დიდს მთავრებს გიორგი და სერგი მიხეილის ძეთ. ხივის ხანი ორენბურგის ყაზახთა ჯარში იქნა ჩარიცხული ი გენერალ-ლეიტენანტთ. გაჯაღრის გუბერლობა ებოძათ: დარესტნის სამხედრო გუბერნატორათ ნამყოფს თ. ქაქუცაძეს და კავკასიის სამხედრო კორპუსის უფროს თვად ამილახვარს.

შინაგან საქმეთა სამინისტროში უმაღლესი მადლობა გამოეცხადა: სტეფიოპოლისა, თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიების თვად-აზნაურთა წინამძღოლებს.

წმ. ელადიმირი მეოთხე ხარისხისა ებოძა: გიორგის სასამართლოს შუამავალს თვად გვიგუბაძეს წმ. სტანისლავა მეორე ხარისხისა: საგანგებო მინდობილებათა მოხელეს, მთავარმართებელთან, უგანათლებულეს თვად გურჯინსკასა და ქუთაისის ქალაქის მოურავს ბ. ნ. ლოლუს.

წმ. ანა მეცამე ხარისხისა ებოძა: მთავარმართებლის საგანგებო მინდობილებათა მოხელეს, კაპიტან-იუნკერს თვად მუსჩანსკის.

გუშინ-წინ სასამართლო პალატის ბრალმდებელმა ტფილისის ოლქის სასამართლოს წინადადება წარუდგინა: დაუყოვნებლივ გაანთავისუფლონ ის პატიმარი, რომელთა 1896 წ. 14 მაისს მინიფესტოთ თავისუფლება ეძლევათ, აგრეთვე გამოეცხადათ დანარჩენთ, რომ სასამართლოსაგან გარდაწყვეტილი სასჯელი შემუშვირდებათ. ასეთივე დებუშები გაგზავნეს აგრეთვე კავკასიის დანარჩენ სასამართლო ოლქებში. პროცესის ქალაქებში მინიფესტის გამოცხადება და ასრულება უნდა მიენდოს ოლქის სასამართლოთა ბრალმდებლების თანამეწეებს.

საყურადღებო ამბები.

გუჯა, (ყვირილის ხეობა.) ზემო იმერეთში წელს ლეთის რისხვა დატრიალდა. შარშან რადგან ჭირნახული არ მოსულა, განსაკუთრებით ლეთის ცვაიცი არ მოიპოება აქეთკენ, იმედ ჭკონდათ, მიიმე ზამთარს შემდეგ კარგი მოსავლიანი წელიწადი მობრუნდებოა. ასე ამბობდენ მოხუცებულნი და გამოცდილი კაცები, მაგრამ საწუხაროთ ჰევამ იცვალა პირი და ევლარაფერი გაუტეს ამდს მისი დადგა და ჯერ მახლობელ პერანგას მთაზე თოვლი კიდევ არ აღებულა. სამს მაისს რომ დიდ წვიმა იყო, მეორე დღეს მთები კი არა, გარშემო მალღობებიც თითქმის სოფლამდის მეორეთ ჩამოთოვა. ხალხი სასოწარკვეთილებაში ვარდებთ მომეტებული უბედურებით. მრავალი გლეხთაჯანის და თითქმის ბერი აზნაურების ოჯახებიც, რომ მარცხელ სიმიდ აღარ მოეპოებათ და არ იციან, წლის მოსავლამდის როგორ გაიტანონ თავი. არა ჩვეულებრივ მა ამიღმა და ავღრანობამ ხალხს ნება არ მიცა, უნებნი დამუშავებინათ; არც იმედ აქეთ, რომ მოსავლი მოედეს, რადგან აწ დამუშავება ძალიან გვიან არის, ამას გარდა ზეავემბა და მთის ნაკადულებმა

სოფლის გზები დაღარეს და წაახდინეს, ხიდები აღარ-
სად არის და ხალხი თავ-თავის სოფლებში დამწყვე-
ფულია. სახმერის მაზრა მიიწე მტრით მიყრუებული ღ
უფურადღებოთ დარჩენილია მთავრობისაგან. აქამდის
სახმერის მაზრაში ერთი პრისტავი იყო, ახლა ისიც
აღარ არის. სოფლის გზები და წყლებზე ხიდები არის
საკეთებელი და კაცი არ არის, რომ ითავოს ეს საქმე-
ები. ასე მიწინებულა იღობის ანაზრათ ეს კუთხე.

ქალის მთაში შევიდეთ მადნის წყლებია: გო-
გორდის, რკინის და მჟავე წყლები; ხალხი ძალიან
ცხვევა ამ წყლებს, მაგრამ, სამწუხაროთ, გზა არ არის
და კვალი, რომ ავთიყოფები მივიდნენ წყლებზე.
მთავრობას დიდი ხანია ქალის წყლებამდის გზის გა-
კეთება გადაუწყვეტია, მაგრამ ამსრულებელი რომ
არაფერ არის, ეს საქმე აქამდის მიძინებულია.

* *

ს. დისაურის საზოგადოება შედგება ოთხი პატა-
რა სოფლიდან, ამათში ერთს ქაქუთი ჰქვია, ეს სო-
ფელი სხვებთან შედარებით უფრო მივიარინილია ღ
გაშენებული მიდინარე ჩოლოქის ნაპირას. ჩოლოქს
გალმა ე. ი. დასავლეთით, გურული მამადიანები
ქობრეზენ და გამოლა კი, აღმოსავლეთისკენ—გურ-
ული მართლ-მადიდებლები. ეს სოფელი მოკლებუ-
ლი იყო სკოლას. ამ მივიარინილ ადგილას, სადაც
სკოლა, რა ხილი იყო, არ იცოდენ და ხალხი თი-
ოქმის ვერანათ იყო, ბ. რაჟდენ კონტრიქიმ ვახსნა
სკოლა და თითონ უსასყიდლოთ ასწავლის.

ბ. კონტრიქი პირველათ კერძო სახლში ასწავ-
ლიდა ორივე სარწმუნოების ყმაწვილებს, მაგრამ
შემდეგ, რაკი გამრაველდა მოსწავლეთა რიცხვი, სო-
ფელმა საჭიროთ დაინახა და ააშენა საკუთარი სკო-
ლა; ამას შედგ ბ. კონტრიქი კიდევ 1) უფრო გულ-
მოდუნებით შრომობს სამოსწავლო ასპარეზზე. შე-
სანიშნავია ის, თუ როგორ შეიცვალა აქაურების აზ-
რი სკოლის სარგებლობის შესახებ ამ ცოტა ხნის
განმავლობაში.

ამ ოთხი წლის წინათ, როცა კონტრიქი უხსნი-
და ხალხს სწავლის სარგებლობას, ორმა მამადიანებ-
მა შემოაუთვალეს, რომ თუ 500 მანეთს მოგვეცემთ,
ორ შევირღს, ისეც შენი ხათროთ, იქნება გამოვიგზა-
ვებითო, ნოლო დღეს კი ამავე ბ. კონტრიქის წყალობა-
ებით 50-დე ყმაწვილი სწავლობს ქაქუთის სკოლაში
უფასოთ—მისივე ხელმძღვანელობით.

მომავალი წლისათვის ბიბლიოთეკას შესწი-
რეს ქართული წიგნები ქან ნინო მეგლიძისამ, კ.

1) ამ ქმესა წლის განმავლობაში ბ. კონტრიქიმ
მისივეთ 25 მანეთი მიიღო. „წ.-გ. საზოგადოებადან.“

თავართქილადემ, ა. თაიქემ, წ. კ. საზოგადოებამ და-
სხვ. იმედია ამ ბიბლიოთეკის საქმეს რიკიანათ მოა-
წყობენ აღგილობრივი შეგნებული პირნი, როგორც
არიან, მაგალ. მღ. კონტრიქი.

ვისეთიადან ვინმე გურული.

* *

ნიადერობის და თოვლიანობისგან დაზარალე-
ბულთა სასარგებლოთ 14 აპრილს ვაგმართეთ სვე-
ნის მოყვარებებმა ქართული წარმოდგენა დ. ყვირი-
ლაში. წარმოდგენას საზოგადოება ბეერი დავსწრო.
წმინდა შემოსავალი დარჩა 37 მან. 70 კა, რომელიც
გადამეცით აქაური კომიტეტის თავ-მჯდომარეს, შო-
რანანის მაზრის უფროს.

ს. ჭინჭკვალაშვილი.

ქ *

ქ. ნოგოროსისაიციადან: აქ გვესტუმრა აპრილის
30-სა ს. ჯვარცხმის (ოხ. მახ. მამასახლისი თ. ჩხი-
კეძე) და ითხოვა შემწეობა ს. ჯვარცხმაში ახალ
დაარსებულ სკოლისათვის; გაიმართა ხელისმომწერა;
სულ შედგა 121 მანეთი, რომლიდან 15 მანეთი
გამოიღო მუშების უფროსმა, სკოლ. კალანდამემ,
შემომწერიელთა სია თვით ჩხიკეძეს ჩაებარეთ; ცე-
ნი ყველა გურულეები არიან, აქვე გემზე მომუშა-
ვენი.

დ. ქორიძე.

* *

დ. ევრიადან: ის ხილი, რომელიც ამ რამდენიმე
კვირის წინეთ დეკ. ღამაშიძის თაოსნობით გაკეთდა
მღ. ყვირილაზე და რომელიც 350 მანეთათ დაუჯდა
მას, სარ მისი ხელ-ახლა მოგლიჯა აღიდებულმა
წყალმა:

ამნაირათ დავრჩით ისე უხილოთ, გზა-შეკრული.
ისევე მეგობრეებს ჩაუვარდით ხელში გასაყველეთათ;
ყველაზე უფრო საგრძობელია ეს გარემოება საზრა-
ლო გლეხებისათვის. ჩვენ გავიგეთ, რომ ღამაშიძის
ხელახლათ განუზრახავს ჯაქვის ხიდს გაკეთება.

სანა.

* *

გურიადან. როგორც გავიგეთ, გურისის სავაქრო-
სამრეწველო ამზანავობის „შუამავლისათვის“ სხვათა
შორის, როგორც უკვე იყო გამოცხადებული, კი-

დღე შეუწირავთ ორი ქცევა მიწა ბ. ცინცამებს და-
 ზა ლანხუთში, ღირებული არა ნაკლებ ექვსასი მა-
 ნეთისა და აგრეთვე ამ დამის მოვაჭრეებმა აღუთქვეს
 100 მანეთზე მეტით დახმარება საქმის გასაწყობათ,
 რისთვისაც ყველანი დიდის მადლობის ღირსნი არი-
 ან.

როგორც ჩანს ხსენებულ ამხანაგობის საქმე თურ-
 მე ძლიერ კარგათ მიდის. საქართველოს ყუეღ კუთ-
 ხიდან მოუღის ამხანაგობის გამგეობას საწევრო ფუ-
 ლები, რის გამო ამხანაგობას ამ ქვაბთ თურმე 400-
 ზე მეტი წევრი ჰყავს და იმედია, მერმის კიდევ
 უფრო შესამწევრათ იმატებს წევრთა რიცხვი; ეს იქი-
 დანაც მტკიცდება, რომ გამგეობას აუარებელ თანა-
 გრძობის წევრილებს უგზავნიან თურმე...

გვირგვინის კურთხევის დღესასწაულობა მოსკოვში.

ღილის 7 საათზე შეიკრიბენ კრემლის სასახ-
 ლოში ყველა ისინი, ვინც მიძინების ტაძარ-
 ში ცერემონიაზე მონაწილეობას იღებდენ.
 დილის 5 საათიდანვე კრემლის გარშემო ჯარები
 იდგენ. სასახლის წითელ კარებიდან მიძინების ტაძ-
 რისაკენ მისავალ გზაზე აქეთ-იქით ჯარები იდგენ
 მუსკათ, ხარების ტაძართან სასახლის შემუსკეთა
 ხორა იდგა. დილის 7 1/2 საათზე დიდმა მთავარმა
 ელადმირ ალექსანდრეს ძემ გამოწყობილი ჯარები
 დაათვალიერა. სოფლის საზოგადოებათა მამასახლი-
 სები და უზუტყენი ტაძრის მოედანზე იდგენ. ვასაული
 გზა, დიდის ივანეს ხარის გარშემო, მიძინების ტაძ-
 რის ჩრდილო კარისბუქედან, მთავარანგელოზის ტაძ-
 რისკენ, მთლათ წითელის მუღღით იყო დაფენილი.
 ამაღლებულ ადგილებზე მრავალი მანდალოსნები იდ-
 გენ შეწვივრის კაბა-სამკაულით გამოწყობილნი. სა-
 დღობომატო ამბონი (ორ-სართულიანი) უცხოელ
 პრინციების ამალით იყო საესე; ძირის სართულში
 ბუხარის ემირი და ხივის ხანი ისხდენ. დილის რვა
 საათზე წითელ კარებთან ორი ბაღდაბინი მიიტანეს:
 ერთი პატარა — ქერების იმპერატრიცასათვის და ერთი
 დიდი — მეფე-ედელფელისათვის. ამ დღეს დარჯათ
 პრეობრაჟენსკის პოლკი იყო. ცერემონიის დაწყებამ-
 დე ობერ ცერემონიებისტრმა მიძინების ტაძარში
 საღობომატო კორპუსი, უცხოელი პრინციები და
 მათი ამაღა შეიყვანა. 9 საათზე სვლა იწყეს მიძი-
 ნების ტაძარში. ე.დრე მათი უდიდებულესობა, ხელ-
 მწიფე იმპერატორი წაბძანდებოდა, მათის უდიდებუ-
 ლესობის მოძღვარმა იანიშევმა გზა აიხზით ასხუ-

რა, ტაძარამდე. პირველ ბაღდაბინს ქვეშ, რო-
 მელიც გენერალ-ადიუტანტებს მიჰქონდათ, იმპერატ-
 რიცა მარამ თეოდორეს ასული მოადლოდა, მას თან
 მოდევდენ ორი ასისტენტი — დიდი მთავარი ალექ-
 სი ალექსანდრეს ძე და დანის პრინცი. შემდეგ
 იმპერატრიცისა მოადლოდენ სასახლის სეფე-ქალნი.
 მუსიკამ ამ დროს რუსული სახალხო სიმღერა და-
 უჭრა. ხალხი აღტაცებით მიეგება ხელმწიფა იმპე-
 რატრიცას. მეორე ბაღდაბინს ქვეშ, რომელიც ასე-
 ვე გენერალ-ადიუტანტებსა და ასისტენტებს მიჰქონ-
 დათ, მობძანდებოდენ ხელმწიფე იმპერატორი ნიკო-
 ლოზ ალექსანდრეს ძე და ხელმწიფა იმპერატრიცა
 ალექსანდრა თეოდორეს ასული. მუსიკამ ამ დროს
 რუსული სახალხო სიმღერა დაუჭრა და ვაისმა „უთისა“
 დასული. ეკლესიაში ხარების რეკა დაიწყეს, ტაინ-
 ცის კოშკიდან ხარბაზნებს ცლიდენ. საიმპერატორო
 მიძინების ტაძართან რომ სამკაული მიიტანეს, წინ
 გამოეგებენ მოსკოვისა და კიევის მიტროპოლიტნი
 და აიხზა ასხურეს. როდესაც მეფე-ედელფელი მი-
 ძინების ტაძრის კარისბუქეს მიუახლოვდენ, წინ შეეყ-
 ბენ მიტროპოლიტი — პეტერბურგისა, მოსკოვისა
 კიევისა და უმაღლესი სამღვდლოება. მოსკოვის
 მიტროპოლიტმა სიტყვით მიმართა იმპერატრისა და
 იმპერატრიცას, პეტერბურგისამ გვარს ამთხვევდა და
 კიევისამ აიხზა ასხურა. რვა საათზე ტაძარი დას-
 საესე იყო. მარჯვნივ, საკურთხეველის წინ, დღემ
 მთავარი და უცხოელნი პრინციები იდგენ; მარცხ-
 ნივ — დიდნი მთავრინანი და უცხოელი პრინციები
 შემდეგ უცხოეთის საღობო-მატო კორპუსი, უცხოელ
 თნი წარჩინებულთა და უდიდესთა ამაღა, სასახ-
 ლის სეფე-ქალნი, სასახლის კაცნი, თავიანთ
 ნაურთა წინამძღოლნი, ქალაქის მოურავები, სე-
 სეთისა და უცხოეთის კორესპონდენტნი. დილის
 9 საათზე მობძანდა ხელმწიფა იმპერატრიცა მ-
 რამ თეოდორეს ასული. იმპერატრიცას შემდეგ
 მობძანდენ მათი უდიდებულესობანი. 10 საათი და-
 ჰ წამზე ხელმწიფე იმპერატრამ ხმა მალა სიმბო-
 ლო საარწმუნოებისა წაკითხა. 10 1/2 საათზე გვირ-
 გვინი დაიდა და სამი წამის შემდეგ ხელმწიფე ი-
 მპერატრიცა ალექსანდრა თეოდორეს ასულსაც და
 ადგა თანზე პატარა გვარგვინი. მისი იმპერატრი-
 ცის უდიდებულესობის ტიტულის წაკითხვის შემდეგ
 დე ხარბაზნების ცლა დაიწყეს. შემდეგ მიუღეს
 საიმპერატორო გვარეულობის წარმომავლენის
 ხილბა პრინციებმა და პრინციებმა. 10 საათს და-
 ნ წამზე იმპერატრამა მუხლი მოიყარა და დად-
 ნილი ლოცვა წარმოთქვა. შემდეგ პეტერბურგის
 მიტროპოლიტმა წარმოთქვა ლოცვა. ხალხმა მუსი-
 კა მოიყარა, მირონცებისა და წმ. საიდუმლოს მიღ-

შემდეგ მათნი უდიდებულესობანი მთავარ ანგელოზისა და ხარების ტაძარში მიბძანდნ და იქედან კრემლის სასახლეში. წითელი კარებიდან მათ უდიდებულესობათ ზალხი თავი დაუკრეს. ზალხი ალტაცებულის „ურას“ ძახლით შეეგება. დაკვირვებების შემდეგ გამობძანდა ხელმწიფა იმპერატრიცა მარიამ თეოდორის ასული, რომელსაც ზალხი „ურას“ ძახლით დაუხვდა და კრემლის სასახლეში მიბძანდა. მეფე-დედოფალი უკანა კარებიდან გამობძანდნ და აქედან მთავარ-ანგელოზის ტაძარში მიბძანდნ. წინ კავალერ-გრაფთა რაზმი მიუძღვოდა, შემდეგ მიჰქონდათ ღროშები — სასახლის გრენადერთა. ხელმწიფე იმპერატორის ბალდახინის წინ, რომელიც გენერალ-ად-უტანტებს მიჰქონდათ, მიდიოდნ სახელმწიფო საბჭოს წევრნი და მინისტრნი. მთავარ-ანგელოზის ტაძართან სამღვდლოება მიეგება. აქ მათ უდიდებულესობათ თვის წინაპართა საფლავებს თავიანთი სცეს და შემდეგ ხარების ტაძარში მიბძანდნ, რომ წმ. ხატებს მთხვეოდნ. ხარების ტაძრიდან კრემლის სასახლეში დაბრუნდნ და ზალხს საღამო უწყალობებს. ზალხი ალტაცებულის „ურას“ ძახლით შეეგება.

და იმ ცრემლებზე მიწაში ვარდი გაიღვამს ფესვებსა აღმოცენდება ზევითა, სამარეს დამიშვენებს!

და გაზაფხულზე ბულბული შემოფრინდება ვარდზედა; მომართავს სიმებს-დაუყრავს საუცნაურო ჰანგზედა.

და იმ სურვილის აშბებსა, რაც რომ წამყვება საფლავში, მეტყვის ყოველს — ვიცი, რომ — უარს არ მეტყვის ამაში.

და რა დამღვრებს: — ერთობა აყვავდა უკვე ჩვენშიო, ძმა ძმას არ მტერობს წინაწლებრ დანას არ უყრის ყელშიო;

მოისპო შური ძმებს შორის, დამყარდა სიყვარულიო, ყველგან ერთობა, სიმტკიცე, ძმობა და სინაზულიო;

გატყდა მონაობის უღელი: იხარებს დაჩაგრულიო და მტერი შურით შეგვეყურებს განზე გამდგარი, კრულიო! —

მაშინ კი ძელები საფლავში იგრძნობენ ნეტარებასა.. და მოძმეების ნადიმსა შეუტრთებენ ლხენასა!..

გ. გოგოლაძე.

ე ლ ე გ ი ა .

მოვა ღრო, როცა სიკვდილი კარებზე დამიკაუნებს და საუკუნო ძილს მომგერის, სიცოცხლეს გამინადღურებს!

დადუმდებიან გრძნობანი, გული შეწყვეტებს ძკრასა; ჩანს დაწყდება სიმები, თავს დაანებებს ჭკრასა.

მორთავენ ნათესავები მოკლე ღროებით გლოვასა; ღრო გავა — დედაიყიდები არ განავრძობენ ხსოვასა!

სატრფო რა მნახავს კუბოში მე მის თავიანთი მცემელსა, აუჩუყდება გულია და შიგ ჩამომაყრის ცრემლებსა.

კვირის სურათები.

წყემის* უკანასკნელ ნომერში დაბეჭდილია მეტათ საყურადღებო წერილი, ამ წერილიდან ჩანს, რომ ყოვლად-სამღვდელოს ალავერდის ეპისკოპოსს, ბესარიონს, რომელიც ამ წა-

მათ მართეს იმერეთის ეპარქიას, კეთილ უნებები მოეხდინა ორი განკარგულგება. ერთი ამ განკარგულგებთაგანი ენება სანთლის ქარხნის გაუმჯობესობის საქმეს, ხოლო მეორე ყოველ კვირე-დღესასწაულ დღეებში ქადაგების წარმოთქმას ქუთაისის საკათედრო ტაძარში. სანთლის საქმე ახალ ეპისკოპოსს გადაეცა თვით სამღვდლოებისათვის, რომლიდანაც არჩეული კომიტეტი უკვე განაგებს მას თურმე წარსულ წლის ქრისტეშობის თეოდან. ქადაგების საქმეც წარსულ წლიდან არის დამყარებული იმ დონეზე, რომელიც უკცნია საქართველოს მის ყოველდღეულ სამღვდლოებას.

„წყემის“ ორივე ეს განკარგულგება მიიჩნია საყრადღებოთ და ორივეზე უთითებს მკითხველებს. „რამდენათ უკეთესათ და უფრო სანარგებლოთ მისი დღეს სანთლის წარმოების საქმე—ამბობს იგი—ამის დანიანებს მკითხველი სანთლის ქარხნის ანგარიშისაგან, რომელიც იქნება დაბეჭდილი და გამოცხადებული ამ მოკლე ხანში“... „ზოგიერთები, მართალია, ამისთანა საუაღდებულო წარმოთქმულ ქადაგებთაგან დიდ სარგებლობას არ გამოელიან—განაძინებთ იგივე ჭურნალი მეორე განკარგულგების შესახებ, — მაგრამ ესეც შემცდარი აზრია. ამ ქადაგებულთა შორის ხშირათ გამოერევიან ნიჭიერნი მთესველნი სახარების სწავლისა და მათგან დათესილი თესლიც; თუ ყველა მსმენელთა გულში არა ზოგიერთებისაში მაინც მოიპოვებს პოხიერს ნიადვს და შესაფერ ნაყოფს გამოიღებს“... მაშასადამე, აქც სარგებლობა გამოადის... მართალი უნდა მოვასწნოთ, ცოტა აჩქარება და გადაჭარბებული ოპტიზმიმ ვტყუბა პატიცემულ ჭურნალს. ჩვენ კარგათ ვიცით, რომ ეს მეორე განკარგულგებაც—ქადაგების ელღებულობის შესახებ—გამოწვეულია კეთილი სურვილით, მაგრამ არა ყოველი სურვილი ექვემდებარება ბეანებას. რომ კარგი ქადაგება—კარგი და სასარგებლოა, ამას ეინ არ მიხედება, მაგრამ კაქკაქს რომ ბულბულათ ვერ შექქმნი, რაც უნდა ვცალო, ესეც ხომ ნამდვილზე უნამდვილესია. ყოველიფერი ემორჩილებს ცდას და ენერჯიას, გარდა იმისა რაც დამოკიდებულია უზენაეს ნიჭზე. უხმოს და სმენა-მოკლებულთა ვერ ასწავიებ ვალობას, უნიქოს—მწერლობას, —მუწჯს ქადაგებას... და არა თუ ვერ ასწავილი, პირ-იქით აწებ, მისთვის, რომ ავალბე შეუსარულებელ მოაღოვობას. ვინ არ იცის, რა სასაცილოა კაცი, როდესაც ის ჰქისრულობს მას, რაც აღემატება მის მოხერხებას. სება რომ არა იყო-რა, აი თუნდის მქადაგებლები ავილით. მრავალ ჩვენთაგანს უნახვათ ახალგაზდა სემინარიელები, ზემო აღნიშნული სენით შეპყრობილნი და იმისავე წყალობით ყველ-

გან და ყველასაგან ყბად-აღებულნი. ამ სტრიქონების დამწერის, თუმცა ხშირათ არ ხედება ყოფნა-ხეულში, მაგრამ მასაც კი შეუძლია მოიყვანოს ზამდენიმე მაგალითი. მაშ, რა უნდა თქვას მან, ვინც სულ სოფელშია და ძალა-უნებურათ წამებულია შინაური „უკოპოზირებით“. გლეხები — ხომ მეტათ ლეთისნიერნი და მოძღვართ პატივისცემელნი არიან—ისინიც კი დაცინიან იმ მართლა და სასაცილო მქადაგებულთ, რომელნიც ვილაცას შაბაძენე, რალასე თქმა ჰსურთ და, დანასრულ, ამბობენ მას, რაც „შენ უწყი მხოლოთ, უფალო!“.

მეორე მხრით, ნამდვილი ნიჭიერი და უზენაესი მადლით აღნიშნული მქადაგებელი თავის დღეში არ აცდება დანიშნულგებას. ვისაც სათქმელი აქვს და თქმა შეუძლია, ის უსათუოთ იტყვის, რა ხიფათიც უნდა შეხედეს, რა დამრკოლებაც უნდა გავდებობის მის სურვილს. ნიჭი და მიდრეკილება თავისას იქმნა—ამის მაგალითები ვარსკვლავებზე ურიცხვია ისტორიაში...

ერთი სიტყვით, ქადაგების დავალებიდან, ჩვენნი ფიქრით, ბეერი არაფერია გამოვა. არა ერთი უშინო და ულაზათო მოძღვრება გაისმის ეკლესიის კთედრიდან და რაც არის, მხოლოთ, სამწუხაროს სასაცილო მიგმატება...

ხოლო მეორე განკარგულგება ყოველდღეულგებულგებას ბესარიონისა—წმიდა სანთლის შესახებ—დღეულილებას შემოიტანს სამღვდლოების ცხოვრებაში. ამ საქმეს, თუ ისეთი მამართლებს მიეცა, როგორც ჩიგია, ექმნება, არა თუ ეკონომიური—ზნებორიკი მნიშვნელობაც და, აი, რისთვის.

ამდენხანს ჩვენ, უბრალო მომაცქადებმა, ძალიან ცოტა ვიცოდით სანთლის საქმის შესახებ და ის, რაც ვიცოდით, მეტათ სამწუხარო იყო. ვიცოდით მხოლოთ, რომ საზოგადო საქმე ჩავდეთ ხელში ხუთ-ექვს კაცს, რომელნიც რაც უნდოდათ იმის ჩადიდენ, საიდანაც უნდოდათ იქიდან აბამდენ ქოთანს ყურს, არც არაგის ანგარიშს აძლევდენ და არც ვისიმე უფლებას ემორჩილებოდენ. ეს იყო რალაც ახირებული ამხანაგობა, რომელიც ყველას პატრონობდა, ყველას პატრონობდა და ყველასათვის თითო საჩივენებელი იყო. „ჩვენ, ჩვენი, ჩვენ მიერ და, რასაკვირველია, ჩვენთვის“, —აი მისი „მრწამსი“, მტკიცეთ აღსარებული და კიდევ უფრო მკითხეთ განაყვინი ცხოვრებაში. ამ ეაქბატონთა შორის თურმე იმისთანებიც კი ერიენ, რომელთაც არც წმინდა სანთელთან და არც სამღვდლოებასთან აჩაეთარი დამოკიდებულება არ ჰქონდათ... მიუხედავთ მისა, ისინიც, რასაკვირველია, კაი-კაი ლუკმებს ჰყლანოდენ სხვისი სურვირიდან... ამ გვარმა უკანონობამ ორ

გვარი შედეგი მოიტანა: ერთი რომ მატერიალურათ დასჯა სამღვდლოებმა და მეორე—ზნეობრივი ვათახსირება შეიტანა მის წრეში. ყველამ ვაივო, რომ უკანონობა ძალიან მარცხელი და გამოსადევი ყოფილა, რომ კანონი ერთია და ცხოვრება მეორე, რომ არც ისე ჰქუხს, როგორც ელავს და სხვა... ეს პრაქტიკული დასკვნა, რაღა თქმა უნდა ცხად და ნათელ ფაქტებზე იყო დამყარებული. გუშინდელი ღატაკები ფარჩის ტანისამოსით შემოსვენ, გუშინდელმა უსახლო-კარო ბიჭ-ბუბუქებმა ოცი ათასი მანეთის სასახლეები გამოკიშენ დაბა-ქალაქებში.. ევრაფერი არითმეტიკით, ევრაფერი სასწაულით, ევრაფერი მოსაზრებით ეწრ ახსნით მას, რაც მოიტანა უკანონობამ—პირ-ახლილმა, აშარმა, უსირცხვილო უკანონობამ, —უკანონობამ, რომელიც ყველასათვის ცნობილი იყო, გარდა იმისა, ვისაც უნდა აელავმა მისი ვალამდარი მალა, ვანუზომელი თვე-ვასულობა.

ბოლოს?... ბოლოს ფული გაქრა, მოლარე—ებრაელი ვითომ და ვადეკარვა, ბოლო ამხანაგობის წევრნი კი... იმით კრინტიც არ დაუძრავთ, ვითომდა აქ არაფერიიაო!

„მწყემის“ ამბობს, რომ თუ რამდენათ უკეთესათ არის დაყენებული ახლა საწილის საქმე, ამას მიუხეველი დინახავს იმ ანგარიშიდან, რომელიც გამოქვეყნებული იქნება ამ ცოტა ხანშიო. ამაში, რასაკვირველია, ეჭვი არ არის, მაგრამ სავსეა მკითხველი დაკმაყოფილდეს იმ შედეგით, რომელზედაც მიუთითობს სასულიერო ყურნალი. რომ აწი არ იქნება ეს, რაც იყო,—ეს ძალიან კარგია, მაგრამ კიდევ უკეთესი იქნება, რომ ღირსეულათ დაფასდეს, რაც იყო და ყველამ, ვისაც მიუძღვის მასში რამენაირი სამსახური, მიიღოს ჯგროვანი ჯილდო. საჭიროა, რომ დანაშაულობა გამოქვეყნებულ იქნეს, რომ დამნაშავენი არ დაუსტლებენ ხელიდან პარტიულად სამართალს. ერთი სიტყვით, უნდა ეცოდნეთ, რა ყოფილა, როგორც ყოფილა, ვისი შეოსნებით ყოფილა. ამას მოითხოვს როგორც თვით საქმის საჭიროება, ისე ის უზენაესი სტიმული, რომელსაც ზნეობრივ გრძობას ეძახიან...

ყოვლიან-სამღვდლო ბესარიონი სულ მოკლე ხანია, რაც განაგებს იმერეთის ეპარქიას. მიუხედავად ვით მისა, ამ მოკლე ხანშიც მან შეენიერათ შეატყუო, სადა ავთამყოფობა, რა სენით გამსკედილია მისი ახალი სამწყსო. ხანგრძლივმა ავთამყოფობამ განსვენებული გარბილისა ბეჭი საქმე არც-ღარია, ბეჭი უწყისებმა შეიტანა იმერეთის სამწყსოს ცხოვრებაში. საწილის საქმის ისტორია—ერთი ამ უწყისობათაგანია და მიუცილებლათ საჭიროა, რომ ის

პირველ ყოვლისა იყოს გასწორებული. ვიმეორებთ, გასწორება გასწორებას ჰქვია და მხოლოდ. ის სენია განკურნებელი, რომელიც ძირეულათაა განდევნილი სხეულიდან, ამგვარი წამლობაა წამლობა, ამგვარი სამართალია სამართალი...

აი, რისთვის ევლით ჩვენ მოუთმენელათ არა თუ საწილის ქარხნის ანგარიშს, რომელსაც გვირდებდა „მწყემის“,—იმ „მადრიდის საიდუმლოების“ დასახელებასაც, რომელსაც ასეთი დაბეჭდვებით ავროვებდა თავის კედელთ-შუა იგვიც ქარხანა... „Свѣта, побольше свѣта!“

გვამტ.ი.

ნიკალოზის პარათაშვილი

და მისი დრო. *)

დაქრულა ქარხნის სასტუმარი,
თან წარმოიტაცა ყვავილი...
ნ. პარათაშვილი.

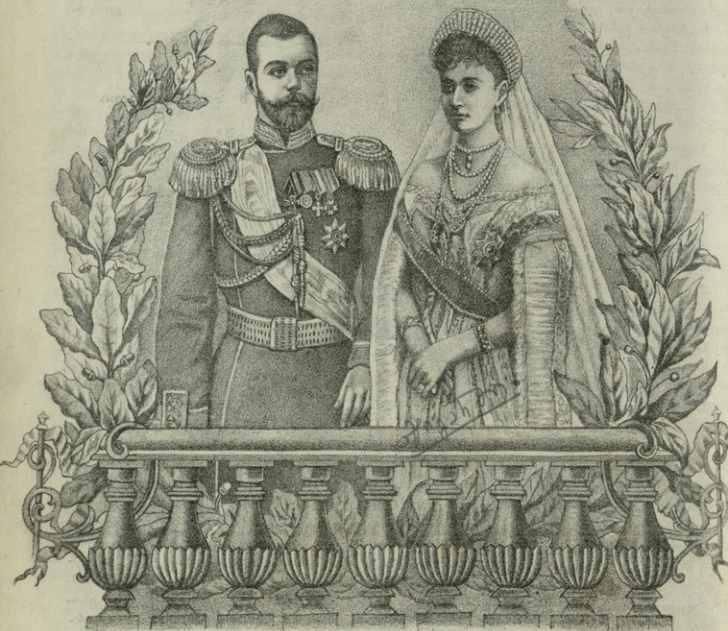
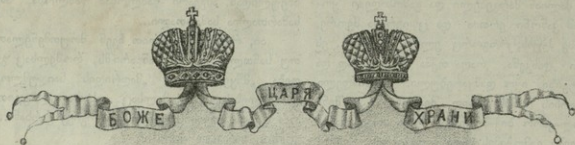
(წერილი პირველი)

XIX საუკუნის პირველ ნახევარში ახალი ქართული პოეზია იმდენათ თვალ-საჩინოთ გაიზარდა და შემუშავდა, რომ თავისუფლათ, თამამათ წამოაყენა ნიჭითა და კაცთ-მოყვარე გრძობებ-

*) „წართ. შორის წერს-გათვისეს გამაგრებულეს სოკადოებს“ მიერ ნ. პარათაშვილის ლექსთა გამოცემის დიდი ხანა გუგუდით და შარშან, როგორც იქნა, გუდისრეთ მის დაბთავრებს. ურხნად „გველი“ (XIX 45 და 48, 1895 წ.) დასტამული იყო ბიბლიოკრფიული განხილვა ამ გამოცემის და უბთავრესი შეცდომებიც ნაჩვენებია გასდლით, ასე რომ, ამ მსრით, ჩვენ სათქმელი აღარ გვაქვს რ. ჩვენც სამწყსართ დაგვირბნა, რომ პენქუნარგავს ნაშრომა „ესთავრებს და პოეზია ნ. პარათაშვილისა“ ამ გამოცემაში არ არის მოქცეული. სოკადოდათ, ამ ბოლო დროს ნიკალოზს პარათაშვილმა მიიბურო დიდი ურადღებს და იმისმა პოეზიამ აღმრ ცხოველი ინტარესი ჩვენ სოკადოებას და ლიტერატურაში. მაკადითათ, ბ. ბ. ჩეხარნიშვილს და:—ბოკადი სიტყვებით დასასათათეს პარათაშვილის პოეზია. მაგრამ ამ პირველ სერიაზელი გველვა, განხილვა, მიება და ახსნა ნ. პარათაშვილის ღირვისეს განსკუთრებულ ორიგინალურ თვისებათ და თვით პოეტის შესჯელებიის უკუაგდეს. ნტვლათ ამის იტინი იმეორებენ რუსეთში ათას-

საქართველოს
საქართველოს

მათი იმპერატორებიანი უდიდებულესობა ხელმწიფე იმპერატორი
ნიკოლოზ II და უავგუსტესი მეუღლე მისი ხელმწიფე იმპერატ-
რიცა ალექსანდრა თეოდორეს ასული.

ბით საყენ პოეტი ნიკოლოზ ბარათაშვილი. ეს ამბავი დიდი ყურადღების ღირსია და აქვე მსურს აღვნიშნო ის აშკარა და დაუფარავი ვარემოება, რომ მეცხრამეტე საუკუნის ჩვენი ახალი პოეზიის ფორმა და შინაარსი მხოლოდ წმინდა ლირიკულია, ლირიკა, პოეზიის სხვა ფორმასთან შედარებით, არა თუ პირველ ადგილსა და ზე-დაეღუნის იქნება, არამედ განსაკუთრებულ მხოლოდობით მოცდენას წარმოადგენს მწმინდელ პოეტთა აზრისა და გრძობების გამოხატულებით. ეს ამბავი ცხოვრებისა და დროის ნიშანია და ამ პირშივე შეიღზე ორიოდ სიტყვის თქმა უადგილოდ არ მიგვანია.

როგორც მოგვსენებთ, ლირიკულ პოეზიაში აღმართის ყურადღებას და აზრს იზიდავს მხოლოდ ის მარტივად, ძალ-დაუტანებლად და გაუჭირებლად გამოთქმული, გულ-ახილთ და ღრმად გამოხატული გრძობა, რომელიც წარმოუშობავს და გამოუწვევია სამოქმედოთ თვით პოეტის სულსა და გულში უტყვი ბუნების, თუ ცხოვრების რომელსაღმე მოცდენებს, ამბავს, და აქაც უპირატესობა მხოლოდ გრძობისა და შთაბეჭდილების მარტივად მიღებასა და შეთვისებას როდღ უქირავენ. საქმე ის არის, რომ

ჟერ დღეკვლ სიტყვებს და პოეზიის გამოხატვლ ვითომ და უტყუარ ნიშნებს, რომელნიც იმდენად ასურს. თუნ, აფსუკენ პრათაშვილის პოეზიას, რამდენათაც ვედა, რომელიც და ვინც გინდათ აიღოთ, პოეტის ნაწარმოებია. ღირდაც ტრფობა-სიყვარული ჰქონას, მეგობრებს, პუნების, სიშენიერებს, სამშობლო ჰქონასაღმე, — უნათი მიანმანეთ, — ვისი პოეზია გინდათ, რომ არ დახსიათადეს ამ საზოგადო ნიშნებითა, არ მოათავსდეს ამ რასლ მოადის“ უსაზღვრო და ბუნდოვან აგრტივის“ ფორმულებს ფერკვლში, რომელშიაც თითოეულს მეგობრს შეეჭს უოკვლეთის თვისი წვლილი. თქვენი შრომა, ვითარცა გრტივისის, მხოლოდ იმაში შემოაბრეოვს, რომ ამ ფორმულებს პოეტის ნაწარმოებიდან ღვესუბი ამოწმებთ შეუფერდოთ და... მარტა. ზომით დასასკე-ბული გრტივისებისგ ასე იქვეყნას, ხოლო უკანასკნელი ითავიან, პანი . . . ჟერ ითმის და თვის ფილოსოფიასსგ უმეტეს: „დღევანდელი სანიტობა“, „ბუღისობა“, გრფი ტრფსტიას „სსულის კვეთება“, ის ამბავი, რომ ამერიკაში სადღაც პოეზი დადაკვეთა და დიდი და პატარა მიწის ბის თავიანს სცემულათ და ბეჭდი სისკ ამისთანა, — გან იმას არ ჰმოწმობს, რომ დღევანდელადე უოფილს ბიანს აღმართის მეგდრობისა (?) ფუჟუ ბუ-ბის და თვით თადღ (!!) მთელის შენობის კიანდუ და ჰქონის გადმოქვეყნის?! („კვეთა“ № 77, 1892 წ.) ახ, შეთისკვლო, თურმე, რა ამბავია!..

პოეტი თვით აღნიშნულ შთაბეჭდილებასა და გრძობებს თავისი ბუნების შინაგანი, სულიერი არსების ძალებით ისე ძლიერათ ამუშავებს, არკვეს და თავის ჩანვის მომზიბდლელათ ერთი ჩამოკერით ასურათებს, რომ მეორე პირის, მსმენელისა, თუ მკითხველის გულშიაც შესაბამს, შესაფერს გრძობებს წარმოშობავს ხოლმე და ვაჯყოღუნებს. მაგალითათ, სიცოცხლის მომგერელი, მისის დილის მიმკვდოებელის სიშენიერისა და მაღლის მთის ბორცვებიდან გაფენილის ზურმუხტის ფერ მინდორ-ველის ცქერით დატობავა; ზღვაში მიმსურავ გემის მაღლა ბანიდან წარმტაცი ზვირთთა დუღილით, ქაჟის უცნურათ ტრიალით თვალ-მოუშორებლივ ვართობა და უმეირფასესი არსების, ჭირის და ლხინის შუაზე გამყოფი მეგობრის სიყვარული ბეჭის, ძლიერ ბეჭის შეუძლია. მაგრამ ბეჭის კი არა, ძლიერ ტოტას, მხოლოდ რამდენსაღმე რჩეულთ შეფუძლია ამ შთაბეჭდილებათა და გრძობათა თავის საკუთარ გულსა და მკერდში სისხლათ და ხორკათ ღრმად შეგენება, ძლიერათ შეფუშავება და იმათი ისეთიარათ გამოხატება და გადაქმნა, რომ სხვენსაც, სხვა პირებსაც აგრძნობინონ გამოთქმული გრძობის ძლიერება და თვისება. აი, სწორეთ აქ არის მთელი შინაარსი, მთელი ძალ-ღონე და პათოსი ლირიკული პოეზიისა.

მამასაღმე, თუ პოეტი ისეთი ლექსის ძლიერებით ჩამოხასამს და გამოხატავს სულიერი მდგომარეობის დაფარულ ხმებს, სახელდობრ ვთქვათ, მწუხარებასა, თუ მზიარულებას, რომ მკითხველსაც აგრძნობინებს და ვაგებინებს ამ მწუხარებას, ანუ მზიარულების ძალ-ღონეს, ზედ-მოქმედებას — იმათ ლირიკის, ჩვენი აზრით, სრულად ასრულებს თავისი მაღლიანი მუხის დანიშნულებასა და მოწოდებას. ამ მხრით, ლირიკა თითქმის მუსიკით ხმების გამოთქმას უღრის და იმასაც მუსიკისავით აღმართის გულის სიღრმიდან სულის შემეფუბებელი, ან გამამზიარულებელი სიტყვები ამოაქვს.

მაგრამ ამ საგანს პოეტი მხოლოდ ორი გზით მიწვლავს. სახელდობრ იმით, რომ გამოთქვამს, გამოხატავს ასეთი, თუ ისეთი ფორმით მარტო იმ გრძობას, იმ სულიერ მდგომარეობას, რომელიც მის გულ-მკერდს ცეცხლის ალათ შემოხვევია, ჰქენჯინს და აღელვებს, ანუ დახატავს, ძლიერი ლექსით ვადმოგვემს იმ ამბავს, იმ მოვლინებას, რომელიც ვარე-შემორტყმულ ბუნებასა, თუ ცხოვრებაში მომხდარა და თვით პოეტის სულიერ აგებულებასა და მდგომარეობაზე თვალ-საჩინოთ უმოქმედნია. აქ პოეტი დასწერს ძლიერი გრძობით ჩამოხსნულს, გულის სიღრმიდან ამოღებულ ლექსს, რომლის მთელი ში-

კრტობი.

ნაარსი, სიღრმე-სიგანე, შოთასი არ იყოს, მხოლოდ მოკლეთ ითქმის და მარტივი, უბრალო სიტყვით გამოიხატება. და ეს პოეტის მიერ საკუთარი სისხლით და ორი-სამი სიტყვით ჩამოსხმული გრძნობა ისეთი ძლიერისა და ამაჯგობრებელი კილოა და მუსიკით იქნება გამოხატული, რომ მკითხველი მოიკვებება, აღიძვრის და ძალაუფნებურათ ამ გრძნობას დაემორჩილება...

აქ უნდა შევნიშნო, რომ ლირიკას იწვევს და ასაზრდოებს თვით ცხოვრების, საზოგადოების ასეთი, თუ ისეთი მდგომარეობა. ნიჭიერ ლირიკოსთა დიდებულ გულს მაშინ მოედება ცუცხლის ალი და იწვის, როდესაც საზოგადოებას, ხალხს, ან ამ ხალხის რომელიმე კულტურული ნაწილს არ შეუძლია, არ ძალუფლება, სხვა-და-სხვა მიზეზების გამო ისაუბროს და იკამათოს გარკვევით, ცხადთა და გულ-ახდილათ იმ ღრმა მნიშვნელოვან მოვლენაზე და საგნებზე, რომელნიც უხილავათ იწვევენ და წარმოშობენ ხოლმე მათში ამა, თუ იმა გრძნობათა და სულის მიზიდულობათა...

შესაძლებელია, რასაც ვირველია, სხვა დროსაც, სრულიად მშვიდობიანად და მოქალაქეთა ბედნიერი ცხოვრების ტრასაც გამოჩნდნენ დიდი ნიჭის ლირიკოსები. გენიოსებისა და სრულ-ბუნებრივან, თვით-არსი ნიჭის ლირიკოსთა წარმოშობა ისტორიის ფაქტია და ჩვენი საზოგადო აზრის გამოხატულების სიმართლესა და ქეშმარიტებას არა თუ არყევს, უფრო ამტკიცებს და აშკარავებს. რა თქმა უნდა, ის უფრო შესაძლებელია, რომ სხვა დროს ნიჭითა და შეძლებულობით სუსტი ლირიკოსები გამოვიდნენ ლიტერატურის სარბივლზე, მაგრამ ეს უკანასკნელი ვადამებტებით და თითქმის ყოველთვის ზემოთ აღნიშნულ დროში მოღვაწე სახელ-განთქმულ ლირიკოსებს ბაძვენ, იმათი პოეზიის ტენიკურ მხარეს ითვისებენ და ბრმა ინტერკის ძალით წინაწდელია ძლიერ მხასა და გრძნობების გამოთქმას ბანს აძლევენ და ინსტინქტურათ განაჯრძობენ...

მკითხველმა უნდა იცოდეს, რომ ეს გარემოება ლირიკურ პოეზიის წარმატებას მაინც და მაინც ეერაჯრის აკლებს. ცხოვრების და გვართ ლირიკოსაც ეტყობა ზრდა და თან-და-თანობით წარმატება. იმასაც ეტყობა თავისი შინაარსითა და ხასიათით კაცთა გრძნობა-გონების განუაქიზება და გაკეთილშობილება. ლირიკულ ნაწარმოებთა შინაარსის უმთავრეს საუფძველს ადამიანთა გულის მხიარულება და მწუხარება შეადგენს. რამდენათაც ცხოვრებაში იზრდებოდა ადამიანისადმი თანაჯრძნობა, იმდენათ ლირიკაც მეტს ყურადღებას აქცევდა უმთავრესათ კაცის სულიერ მდგომარეობას: მწუხარებასა და მხი-

არულებას, გულით აღტაცებასა და ოხერას... წინეთ, ძველ დროში, ყოველი ლირიკა, რომელიც მომეტებულათ ომებისა, ბძობათა საშინელი დასურათებით ართობდა ეველური კაცის ინსტინქტებს, რომ შეველდაროთ ახალი, ჩვენი დროის ლირიკას, სადღე სისხლისა და კაცთა ქლტვის მაგირათ იხატება ადამიანის სულის კეთილ-შობილური, განწმენდილი მოძრობანი, რომელნიც მკითხველთა გრძნობას ზრდან, ტერით მძიმეთა და მაშგარლთ მსხნელათ...—დენინახეთ, რომ კაცის აღსაზრდელათ ლირიკოსაც წარმატებით უვლია, ახალი სვერა მოუნახავს და ახალნიადაგზე დამდგარა. და რამდენათაც გრძნობა-გონების შეძლებულობით მძღაერთა მომქმენი შეზმულან ლიტერატურის საშობაქოქა დანიშნულების მძმეულელში და იღწიან ცხოვრებაში, იმდენათ იზრდება საზოგადოთ ტენის ნაყოფიერი ძღვეა-მოსილობა და კრიტიკის შეუზოვარსა და ღრმა პირუთენელ მსველობასაც აქ ფასი ეძღვევა. მაგრამ, რა გეწუობა, თუ ცხოვრება ყოველთვის ხელს არ უწყობდა ლირიკოს ღრმით და მადლიანათ გავართობას და დიდ-სულიერან, სახელოვან პოეტებსაც კი, ყველს უესებდა წმთწვეთათ ნადელით, მწუხარებითა...; წყველა-კრულეთ და შეგენებით იხსენებდნენ ივინი ადამიანთა სადგურს, ქვეწიწირობას...

ინგლისში, მაგალითათ, მე XVII საუკუნეში, რეელოთუკის ქარიშხლის ჩავარდნას, ლოლიკურათ მოჰყვა ცხოვრების არეულ-დარეული და გამოურკვეველი მდგომარეობა, რომელიც თავის მხრით შევლიდა და ხელს უწყობდა ისეთ პოეტთა და მწერალთა გამოჩენას, რომელთაც მხოლოდ შობატეზილებას და გრძნობების ვარჯიშზე შეგირებინათ თანეთათ შემოქმედებითი ნიჭის ძალ-ღონე. თუმცა ქუყოველ ექვს გარეშე არის, რომ ეს ვარჯიში საიდუმლოთ, ფარულათ უზნადედა ვრცელ ნიადავს მე XVIII საუკუნის ლიტერატურულსა და თითქმის ფოლოსოფიურ მოძრობასაც. დიდი რეელოთუკის ნაყოფიერ გრიგალს მთელ ევროპაში პირეკრათ მოჰყვა რეაკცია, რომელმაც ლიტერატურას აზრი აუზნია და პირი წარსულისავე მოებრუნა... პირველ ხარისხივან პოეტთა შემოქმედებითი ნიჭის შეძლებულობა მთელი თავისი თვისებითა და სიღრმით მაღლა, ღრუბლებს ზევით, ავარდა და იქიდან ზიზლით დაუწყუა ყურება ბედკრული კაცობრიობის ცხოვრების განვლილს გზას. ბოლოს, რასაკვირეელია, ეს გზის აქვეცა და რეაკციაც არ დარჩენილა უმნიშვნელოთ და უსარგებლოთ, საზოგადოთ, აზრის ზრდასა და წარმატებისათვის...

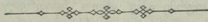
როგორც ინგლისში, ისე საფრანგეთშიაც ამ დროს იხადებინათ ისეთი ლირიკოსნი და სხვა-და-სხვა

გვარი სწავლა-მომადგერების მიმდევარი მწერლები, რომელნიც გრძნობისა და შემოქმედების ძალ-ღონით შექმნილს სარწმუნოებაზე ცდილობენ, სიკვდილისა და ჯოჯოხეთის: შვილთა ცხოვრების მომართვას. ესენიც განზე გადგომიან უღვთოთა ზნაზნასა სოფლისასა და განუსაზღვრელი ზიზლით უცქერიან სააქაო ცხოვრებას. ეგვევ ამბავი მოხდა გერმანიაში და გაბლიერდა ნამეტურ მას შემდეგ, რაც ნაპოლონ I ბარბაროსულ აოხრებას გადაურჩა ეს ქვეყანა და ეროვნული დამოუკიდებლობისა და ადამიანური ღირსების დაცვის გრძნობების ზვირთთა დაიწყეს ბრძოლა და მოძრაობა. თუმცა უფრო შეუმჩნეველათ, მაგრამ მინც თითქმის იგივე ამბავი მოჰყვა რუსეთში, აღუქსანდრე I მეფობის დროს და ეკვაბრისტების მოძრაობას, როდესაც ღირიკულ გრძნობაზე დამყარებული მიწინდელი თაობა დროებით ამუშავდა და მალე დასუსტდა კიდევ...

რათ მინდა გული და ან სიცოცხლე, მწერარ, ტანჯული, ბედით ბეჩაეი, თუ თანაგრძობას ვერ ვააცხადებს შიშით, დრო-ჟამით გაუბედვლი.

ქუსტი.

ბ ა შ ი — ა ზ ე ტ . *

(დასასრული)

(შემდეგი იქნება)

გ უ ლ ს .

რათ მინდა გული, თუმც მგრძნობარია, ტანჯული, მწვარი, ბედით ბეჩაეი, ზღუდე ვაების, უთანაგრძნობო, შიშით დრო-ჟამით გაუბედვლი.

რათ მინდა გულის უბრალო ძეგრა, მხამ და ნაღველში მარად მცურავის, თუ ამის მეტსა ვერა რას იტყვის: „ნუ მიენდობით წრფელათ ნურავის“

რათ მინდა გული, სატრფოს ვერ ვუძღვნი, მას და მეგობარს, ველარ ვენდობი, უიმედობით ძალა მიხდილი, და თუ კი ვერ-ვის ვერ მოვეწყობი.

ღეი, ის უჯობს, დაფაროს მიწამ, ჭამ, გველებმა, დაგლიჯოს სრულათ, სიცოცხლეშიაც ამ გვარათ ჩვეულს, მზე ქვესენელშიაც მოექცენ მტრულათ.

კორთაში მღვდელ მთავარმა გამოიყვანა წირვა, პარაკლისი გადაიხადა და აიაზმა ასხურა ჯარს. ყველა დარწმუნებული იყო, რომ ერისთავების ლაშკარი იმერეთში მიდიოდა, მაგრამ იმ ღამესვე ელოზბარმა და შალვამ მხარი უქციეს და საიდუმლოთ კახეთისკენ მიემართენ; გზაში არაგველები დაუხვდნენ, სულ დარჩეული ევაკაციები. წინ კირილე მღვდელი უძლოდათ წმ. გიორგის ხატით და შეუერთდნენ. დიდის სიფრთხილთა და სისწრაფით გაეღეს გზა, გადაიარეს მთა და ჩაიდნენ ახმეტაში, სადაც ბიძინა ჩოლაყაშვილი დაუხვდათ დიდ ძალი ჯარით. აქ ბიძინამ, როგორც მთავარ სარდალმა, ორათ დაჰყო შეერთებული ჯარი: ნახევარი თავისთან დაჰყო; მეორე ნახევარი მრავალ გუნდებით დაჰყო და აქეთ-იქით, სხვა-და-სხვა მხრისკენ გაისტუმრა, რომ ერთსა და იმავე დანიშნულ დროს ყველგან თავს დასხმოდნენ თათრებს მოულოდნელათ.

უმთვარო ღამე იყო; პირველ მამლის ყვირლზე, როცა ქვეყანა მიწყნარებული იყო და მხოლოდ მდინარეების ერთნაირი მუსილი შორს და შორს უწყვედა, ავარ და ალი მრავალგან გაღმა-გამოღმა ალაზნის პირათ, მოედვა ულუსების საზღ-კარობას და გააქათათა არ-მარე. დასცეს კივინა და მას-თანვე მოჰყვა საზარელი ეთი უისა და გოდების ხმა. გაეარ-დნილები ბაში-აჟუის თაოსნობით დაცხენ თავზე თათრებს და დაუწყეს ქლექტა. იმავე დროს ბახტრიონს შამორტყენ არაგველები, ციხე ვალაქანს გადაეცენ თავს ფშავ-ხევისურები და გააუღეს მუსრი; ესევე ამბავი მოხდა ბევრგან სხვაგანაც და დიდძალ ბიძინას წინამძღომლობით მთავარი ჯარიც. ფეიქარ-ხანს, რომ სხვა-და-სხვა კუთხეებიდან ცნობა მოუვიდა, შეშფოთდა და აბღუ-შაპლის თაოსნობით მთელი მისი მხედრობა მიაგება წინ ქართულ ჯარს. მაგრამ ბევრ ხანს აღარ გაუვლია, რომ მოულოდნელი და ზარ დამცე-

მი ამაგი მოუყვია: ერთ ვიწრო ხეობაში მთაწარეს თათრის ჯარს შეიმწყვდის და იარაღი დააყრევინესო და აბღუ-შაპილიც ტყვეთ წაიყვანესო.

ეს სულ იმან ქნა, რომ აბღუ-შაპილიმ არაგვის რჩევა არ დაიჯერა და გზის სიშოკლის გულისხათვის ისეთ ღრანაკელში შეიყვანა ჯარი, რომ გულმა არ შეიძღვებოდა და საძრავა აღარ ჰქონდათო. იმავე დროს კი, თურმე იქვე ახლო ჩასაფრებული ქართველი ჯარი, შამოგრტყა ვარს, თვალის დახამამუბამდე გადაუტრა უკან გასაბრუნებელი გზა და თითქმის დატყვევებულებს დაქარაოა. ამის გამგანე ფეიქარ-ხანი შიშის ქარმა აიტანა და ათრთოლებული ხმით ბრძანა, რომ ჯანდიერისთვის შეეტყობინებოთ, მაგრამ სწორეთ იმავე დროს მოიჭრა ერთი ცხენოსანი და აცნობა: ჯანდიერმა გერალატა და მიანის ქართველებით ჩალოყაშვილისკენ გადავიდაო. თავზარ დაცემულმა ფეიქარ-ხანმა დიდხანს ხმა ველარ ამოიღო და ბოლოს თითქო თავისთვის წაილაპარაკა: აკი ჩალოყაშვილი დამბლა იყო და ჯანდიერა ჩვენი ყურ-მოჭრილი ყმაო? ჰა, გაიურ! ახლა კი ეხე-დე რაც არის. მაგრამ რაღა დროს! თქვა კბილების ხრკუნით.

—ცხენო!—დაიძახა, მთავრად უნაგარს და ისეთი სისწრაფით გაუდგა გზას, რომ ორმა სამხამლე-ბელმა ძლივს მოაწრო გაყოლა. ის იმდამსკე ქუჩადღულათ გავიდა კახეთთ და მეორე დღეს, სამშვიდობოზე გასულიც, სპარსეთისკენ მიმსურებოდა მისის ორიოდ მალეგმელი დაჩინ თათრები კახეთში უსარდლო და უპატრონოთ და აქა-იქ ცხენ სიმაგრეებში ჩაყეტლები მხალათ იმას ფიქრობდენ, თავი როგორმე გადაერჩინათ, მაგრამ წელ გამართული და გაგულალებული კახელები მოსვენებას არ აძლევდენ. ისინი, ვინც გულში თათრის ერთგულებასა და ქართველების მტრობას იჩენდენ, დღეს პირველი თავადლებულ ქართველები გახდენ და რამდენიმე კვირის განმავლობაში ისე გაქმნიდა კახეთი თათრებთანავე, რომ მათი ჰუკანებაც აღარსად იყო. დასმული ეკლესიების კარები გაიღო და ხელ ახლა გაისმა ზარებს რეკაც; გულის სიღრმეში ჩაეჭრა დიდსა და პატარას, როგორც ნიშანი საქრისტიანაო, ის ეკლესიის ენა და შეიქნა საერთო ლიტანიობა; ქალი და კაცი, მოხუცი და ყრმა, მალდი და დაბალი, ყველა ერთ ხმით ადიდებდენ ღმერთს და აქებდენ გმირებს ბიძიანისი, შალვისა და ელიზბარის სახელი ყველას ტურნებზე ვერათ აღტაცებით, კახეთის სიხარული ქართლებსაც გადაედოთ და მათ თანაგრძობის მათი მეფე ვახტანგიც გულში დასტურს აძლევდა! მაგრამ როგორც შანავეზი კი, ვითომ ჯავრობდა და პირიდან ცეცხლსა მჭრიდა.

—როგორ გაბედეს ერისთავებმა ჩემი უბრალო და დიდებული შამ-აბაზის ლალტაო? შამ-აბაზმა რომ ეს ამაგი გაიგო ფილენჯის ქარმა მოუტრა და ფიცბელი ბძანება შეუთვალა ვაჯის ხანს:

—კახეთი შენთვის მიბოძებია, წიდი და ააბორეო! ხანმაც წყალბობისათვის მადლი მოახსენა დიდებულ შას და გამოტყბილი შეუთვალა:

—თუ მანდღან ჯარი არ მამაშველეთ, ახლა ისე გაგულალებული და გამაგრებული არიან კახელები, რომ ჩემი სახანო ერთი ორათაც რომ უფრო მეტი იყოს და უფრო ძირელი მაშინაც ვერ გაგებდე კახეთს საომართ მისეფას, რადგანაც დარწმუნებული ვარ, რომ ვერას ვავლები და თავს შევირცხვენიო. ამ მოსენებამ, უფრო მეტათ დაალონა და დააფიქრა ყვენი, ბრავი მოაწვა გულზე და სირცხვილის ოფლი ასკდებოდა. ამ დროს მოუყვია ქართლიდან შანავეზის წერილიც, სამხიმარს უთვლიდა და თანაც ატუბიებდა:

კახეთის გამარჯვებამ ქართლიც შეარყია; ერისთავები გამიღვენ, აღარას მიჯერონან და მოიღეთ წალობა, თქვენი უძლველა და ქვეყნის დამყრობელი ჯარი მომაშველეთ, რომ ურჩები ისევე დაგიმარჩილო და კახეთსაც საშვილი-შვილით შევანათ თქვენი ორგულობაო. ამასთან ესეც უნდა მიგახსენოთ: დღევანდელი გამარჯვებით იმდენათ წელ გამარჯვებულია ქვეყანა და გათავამებული, რომ თუ არ დიდძალი ჯართი ცოტათა ვერას ვავლებთო. შამ-აბაზმა გადაიკოთხა წერილი, დაჭაჭუნა ზღ დახეობა ძარს!

—ესეც იმას იწერება!—თქვა წარბებ-შეჭმუნებით -დიდძალი ჯარიო?! ჰმ... ასე ჰკონიათ, თუ მართო მათთვის ვიყო მოცლილი და მეტი საქმე აღარა მქონდესა? არა, ახლა დრო არ არის! დროს შერჩევა უნდა და მე ვიცი, როგორ გადაუხუდი მაშინო. დაწერა პასუხი და მურთუხლო ხანის ხელით გართუზავნა ქართლის მფუჟს. საპირფერო და სამლიქნელო სიტყვებით ავესო წერილი. მადლობას უწუღიდა ერთგულებისა და მორჩილებისათვის, მაგრამ ურჩევდა, რომ ასე-გულფიცხათ არ მოჰქიდებოდა საქმეს. „მართალია, ვერ უნდა გავებდნათ კახელებს ამისთანა საქმეო,—იწერებოდა ვერაგი—მაგრამ როგორც შევიტყე სულ მანდალურა მმართველობის ბრალი ყოფილა: წინააღმდეგ ჩვენი სურვილისა დიდ გაჭირებაში თურმე ჩაუგდიათ ქვეყანა და კახელნი ბიცი ძძულელებული ყოფილან, რომ მაგერ მოქცეულიყენი. ველი შენგან ამ საქმის გამოკვეყნას და დაწერილებით მოხსენებას, ამასთანავე გავალეზ, რომ ვე გამოჩინილი ევაკაცები ჩემ კარზე გამოუზავნო; მე მინდა რომ სამივე ჩემი თვლით ენახო და ჩემ

გორკ წინდარწინე ჩემგან შენდობილებს ჩემი პირით გამოავითხო ყოველივერი ტყვილათ და არა მრისხანებით. ვიფიცავ ჩემ მზეს და თვით მამადის წყერებსაც, რომ ვგენი აქ საკადრასათ მივიღო და გულ-დაწყვეტლი — მომდურავი არც ერთი არ დავაბრუნო; წინააღმდეგ შემათხვეწი, თუ ეს ჩემი ტყვილი მუადობა არ დაუპასეს და კიდე ურჩობა გამოჩინეს, მაშინ ვფიცავ ყოველის შემძლებელს, რომ ამ ჩემ უკადრის შეურაცხებას არა თუ მარტო კახეთს, მთლათ საქრისტიანო საქართველოსაც ვაზღვევინებო და მე რომ ვერ შევძლო, საშვილი-შვილო ანდერძათ დავადებ ამ სურვილსა*.

ორჯელ-სამჯელ გადაიკითხა ვახტანგმა ეს წერილი და შეტყრა. მწუხარეთ გაიღიმა და თქვა გუნებაში: მეც ამას ველოდა ჩემი წერილის პასუხათ! ჩვენ ორივე ერთ სორაში ვართ გახდილი! გონობ რაც ხარ შაჰ-აბაზ! ჯერ ჯერობით ღომობა რომ აღარ გავიდის, მელობას ვაბრინები, მაგრამ ღმერთი ყოველის შემძლებელია, შეერძლება ისიც მოავიდეს! ჩაუქრდა ნაღლიანათ და ჩაქიდა თავი.

ღიღი ხანია ქართლ-კახეთი ისე მოსვენებით არ ყოფილა როგორც 1659 წელს. შემოდგომა მიწურული იყო, ზამთრის პირი მოახლოვდა, მაგრამ მაინც გაზაფხულის დღეები იდგა, თითქო ქვეყნის ამდმეიდებულ გულს, ტარასიც კი ეტკბალ-დატურებაო. ვახტანგმა მთელი ქართლისა და კახეთის დიდებულები შეჰყარა სადარბაზოთ. თითქმის არაფერ ჰქლებია და მათ რიცხვში კახეთის გმირებიც მოჰყვენ.

მეფემ დარბაზი გამართა, შაჰაბაზის მოწერილი წიგნი წაიკითხა და რჩევა ჰკითხა დიდებულებს. უპირაუტესობა უარზე დადგა: როდის ჰქონდა სიმტკიცე მამადის წყერებს სარსელის პირში? და ან ყვენის სიტუვა რა დასაჯერებელია? ესაღია, რომ მაგათი მიტყუება უნდა საღალატოთ და ეს რომ მიხედეს ჩემნი თავი ცოცხალი რალათ გენიდაო?! ზოგიერთები სულ სხვა აზრისა იყვენ და მათ მზარი მისცა არაფერს პატონმა ზაალ ერისთავმა ან სიტყვებით: — მართალი არის... და ვინ არ იცის, რომ ყვენი ჩვენზე გულს ვერ გაიწმენდს და მოყვრობას არ დაუწყებს ერისთავებს, მაგრამ ჯერ-ჯერობით, გარემოება ნებას არ აძლევს, რომ თავის გულის პასუხი გამოამტყუნოს და მტრობა გამოავიკადოს. ან რა ანგარიშია ახლა რომ შორიდან მუქარითა და წინ დაუხედლობით საქმე გაიფუტოს. მართალია, დღეს ქართლი სარსელის საყოფრებს არ შეადგენს, მაგრამ მისი ხელ-დებულო მაინც არს. სიფრთხილე მართებს ყვენს, რომ სახლვარს არ გადაცილდეს, თორემ ერთი კიდევ ამისთანა გამარჯვება, როგორიც კახელებ-

მა ნახეს და მაშინ იძულებული შექნება ქართლზედაც ხელი აიღოს. ეს კარგათ ესმის შაჰ-აბაზს და თუ არ სამოყვროს, სამტროს არას ჩაიდნეს. უეჭველია, რომ კახეთის გმირებს, საპარტფერით პატივით მიიღება და დიდებით გამოისტუმრებენ. მეცე კორცა დ'ო ხელს მოუღმარჯვებს. მელოსავით, შემოგვეპარება და ეცლება გეზღვევინოს; ეს უნდა ეცოდეთ და მზათ ეყოთ მანამდე კი უნდა დრო მივიხმაროთ და მივეყეთ მის დღევანდელ ნება-სურვილს, მით უფრო რომ საშაში არა არის-რა და თუ არა, მაშინ თავ-მოყვარება იმდენათ ვააბრანებს, რომ ეცლება მუქარის გამართლებას. დარწმუნებით შემოძლია ეთქვა, რომ, როგორც ჩემ სიძეს, ისე ერისთავებს იქ საბიფათო არა ელით-რა, თუ ღვთის ნება არ იქნება და თუ მისი ნებაა, მაშინ აქაც რომ იყვენ, მაინც ვერ ადლებიან ვანჯებასაო.

ამ სიტყვებმა ბევრს გამოაცლებინა აზრი, მეფეც დავთანხმა და ბოლოს ჯერი მიდგა თვით ყვენის მოთხოვნილებებზე. პასუხის ნაცელათ წამოაღდა ზეზე მოხუცი ელისბარი, მიდგა სარკმელთან, გაიხედა შიგ და დაუქრდა: დარბაზი გაოცებით შეაჩრდა. — ბატონო მეფე — მობრუნდა და თქვა ერისთავმა — ამ თქვენ ქუდადს რა დამართინა ეს, რომ ფოთლები გაცივინა?

— როგორ თუ რა დამართინა — მიუჯრა გაცვროებით მეფემ — რალა დროს ფოთლება ზამთარი დგება.

— ვი თუ ვახმეს უფათლოთ?

— როგორ თუ ვახმეს! გაზაფხულზე განა აღარ შეიფოთლებათ?

— აღარ შეიფოთლება ჩემო ხელმწიფე და ჩემი პასუხიც ეს არის დღევანდელ სადარბაზო კითხვაზე, როგორც მეფე ისე დარბაზილები გაოცებულნი შეაჩრდნენ, ეგონათ თავის გონებაზე აღარ არის და ბოდავსა, მაგრამ ერისთავმა ნაღლიანი ღიმილით განაგრძა: დიდებულა ხელმწიფე! რაც ფოთლები ხრსათვის, ჩვენც ისე ვართ ქვეყნსათვის და რაც წელიწადი ფოთლებისათვის, ის საუკუნეა ჩვენთვის. ნახევარი საუკუნის განმელომაში აღარც ერთი აღარ ვიქნებოთ, სხვები დაიჭერენ ჩვენ ადვილს. ერთი წავა და სხვა მოვა ტურფსა საბაღნაროსო*. საქართველოც ჩვენი ცხოვრების ხეა საკუთარ ქართულ ნიადაგზე დანერგული და ზედ ქრისტეს რჯულია დამყნილი. სანამდე მისი ძირი არ შესუსტდება, დრო არ შეინძრევა და ფესვები მაკრათ ექნება გავდგული მტრების შერჩევითა და ფოთლებს დაცენით არა უარის-რა. ჩვენც ერთი ფოთლებთან ვართ, აღრე თუ გვიან დასაცივნი და ჩვენი მიზნით რათ უნდა მიადგეს გაქირვება სამეფოს? არა, ჩემო

დიდებული მეფე, ჩენ, უქველოა, უნდა ვიხსლოთ ყვენს და რაც მოსავლია—მოგვივიდეს!

ბატონო მეფეე—წამობაძა ჩოლოყაშვილია— ჩენ სამიგის სათქმელი ერისთავმა მოგახსენათ და მე მხოლოდ დეგამტებ, რომ ხე, როგორც მცენარე მოტრწყველათ ვერ იხარებს, ისე ეროვნების ხესაც ძირის ვასამგრებლათ და ფესვების განზე გასადგმელათ, ოფლთან ერთათ, ხანდახან წმინდა მოწამებრივი სისხლიც ეჭირებება სარწყავათ! ამგვარი მსხვირპლის უჩვეულო არ არის ჩენი ქვეყანა და დღეს, თუ განგებას ჩენთვის წილათ უხვევდრებია სამსხვერპლო ზეარკობათ, სასოებით მივეცებებთ და მორჩილებით თავს დავდებთ!.. საქართველოს ქირიც წავგილიაო! მივიდა და ამოუღდა ერისთავს გვერდში. „ამინო!“ დაიძახა შალვამ და გადადგა ბიჯი მათკენ. დარბაზს ქრუანტელმა დაუარა. ჩამოვარდა ხანგძლივი სიჩუმე, მივიდა მეფე ხმა ამოუღებლათ, გადახვია სამიგეს და გადაკოცნა. რამდენიმე კურცხალი გადმოვარდა ინიტ შეღებულ წერებზე და დაცა ძირს. ეხტანგმა მიუთითა ზედ სამიგეს და უთხრა: აი, ეს იყოს საწინდარი ჩემსა და თქვენ ოჯახებს შუაო.

ამ ამბის შემდეგ არ გაუვლია დიდ ხანს, რომ შალვა, ელიზბარ და ბიძინა აღმოსავლეთისკენ გზას ადგენ და სპარსეთისკენ მიდიოდნენ. სწორეთ იმავე დროს დასავლეთისკენ გადავშენ კორტუბას სამი ცხენოსანი, აბდუ-შაილ, პირი-მზისა და ბაში-აჩუკი, ხმა ამოუღებლათ მიჩქარებდნენ ცხენებს სხვა-და-სხვა ფიქრებით მოკული: აბდუ-შაილისთვის ყველგან ბაღდადი იყო, სადაც კი მისი სატრფო იქნებოდა, სიყვარულით ვასპეკაულულ პირი-მზისას ექპარებოდა, რომ სამშობლოში გადაეტანა თავისი ბედნიერება და ბაში-აჩუკს კი მაინც ჭ მაინც მაგდენათ აღარაფერთა ეპიტანებოდა იმერეთი; რაღვანც ვაიგო, რომ მისი კახეთისკენ გადავარდნის მიზეზი, რაქის ერისთავისთვის მიუთხოვრებიათ.—იმერეთმა დედა-შვილურათ მიიღო რჩივე ვაქცაო.

ბაში-აჩუკი დაუბრუნდა თავის სახლ-კარობას და აბდუ-შაილიც ჩავსიდა. მართალია, დევი ყურით არ დაუჭერიათ სიძე ცოლი-ძმას, მაგრამ ბევრჯელ კი კარგი სამსახური გაუწიეს იმერეთს თურქებთან ბრძოლის დროს და სამაგიეროთ ადგილ-მამულიც ბევრი შეიძინეს საწერეთლოში. ცხოვრებდნენ მყუდროთ და მხოლოდ ერთხელ კი შეშოვნიდნენ. ეს მაშინ როდესაც ვაიგეს, რომ მათი საყვარელი კახეთის გმირები სპარსეთში უწამებიათო.—ბერს ექირა თვალი სასიძოთ ბაში-აჩუკისაკენ—ანუ როგორც შემოკლებით ეძახოდნენ, ბაჩუკისაკენ, მაგრამ გაუცრუდნათ იმედი, ის ცოლ-შვილის მოკიდებას არ აპირებდა, სანამდი წერეთელი არ მოკვდა და ერის-

თავიც არ მიიციკლა! მაშინ კი გადავიდა რაჭაში, მოიტაცა ქერივი ჭ ჯვარი დიწვერა. უშვილ-ძირით არც სიძე და არც ცოლის ძმა არ ვადასულან: აბდუ-შაილის ჩამომავლობა დღესაც არიან ჩენნი არ აბდუშელი-შვილები და ეტყობათ კიდევ, რომ კარგი წინაპარი უნდა ჰყოლოდათ. რაც შეეხება ბაში-აჩუკს—ანუ ბაჩუკს ნაშვირს, ისინი უფრო გამრავლებულიც არიან დღეს, მაგრამ ბაჩუკა შვილობას ხუობენ და ბაქაძეობაზე დებენ თავს და დაუბრუნდებიან თუ არა ბაჩუკა შვილობას, ის ღმერთმა იცის.

აკავი.

კრიტიკული განხილვა.

(მ. გ. ჯანაშვილი. შოთა რუსთაველი, თბილისი, 1896 წ.)

„დღემდის საქართველოს ისტორიას ნამდვილი ისტორიკოსი არ გამოჩნდა და ვერ ანდ შესაძლებელია, რომ ვინმე გამოჩნდეს“.

ბ. წერეთელი.

(შემდეგა *).

რაც რომლისამე მწერლის ერთ რომელსამე თხზულებაზე გვაქვს მსჯელობა, ჩენთვის საჭიროა ამ უკანასკნელის საუბედობიანთა დეფანსისათვის თვით ამ მწერლის საზოგადო ხასიათის ანუ მიმართულების გაცნობა, რამდენიმე მაინც ჩენც ვესურდა ასე მოექვეყნულიყვიეთ, როცა ბ. მ. ჯანაშვილის „შოთა რუსთაველის“ გარჩევა განვიხილავთ, მაგრამ ახლა ხელს ვიღებთ ამნაირი განზრახვიდან, რაღვანაც ეს შორს წავიციენდა. შევნიშნავთ აქ მხოლოდ, რომ ავტორს აუჩრევიან თავის სამოქმედო ასპარეზათ ჩენი ისტორიის შესწავლა. ეს განზრახვა, როგორც ვიცით, მეტათ სასარგებლო და მოსაწონია. მაგრამ ის სხვა კითხვაა, თუ რამდენათ ნაყოფიერი გამოდგა ბ. მ. ჯანაშვილის მოღვაწეობა ამ ასპარეზზე. მართალია, მისი „საქართველოს ისტორია“ შარშან მგორეთაც გამოიცა, მაგრამ ეს ხომ იმნაირი შრომაა, რომელიც ავტორს სახელს ვერაოდეს ვერ მოუხვეჭს. ამას გარდა, მკითხველის ყურადღება უნდა მიექცეოდნენ ავტორის სამ პაწაწა

* ის. „აკავი“ № 20.

ნა შრომას: „საუფრე მეთვ საუკუნისას“¹⁾ „აღღა-
დინეს“ და „მოსე ხონელი და მის ამირან-დარეჯა-
ნიას“²⁾. ჩვენ ცოტა ხნით შევიჩრდებთ ამ უკანასკნელ
წერილზე, რადგანაც მას აქვს მჭიდრო კავშირი „შო-
თა რუსეთელთან“. კავშირი ეს გამოიხატება იმაში,
რომ ბ. მ. ჯანაშვილი თავის წიგნაკში „მოსე ხონე-
ლი“ იძლევა „ვეფხისტყაოსნის“ შემდეგ გენეალო-
გია: ჯერ დაბადებული ლეგენდა ამირან-პრომეთე-
ოსის, რომლის კლაპოტზე აშენებულია მოთხრობა
„ამირან-დარეჯანიანი“; ამ უკანასკნელს კი წარმოუ-
შობია „ვეფხისტყაოსანი“³⁾. „ეიონ იეს-ამბოზს აეტრო-
ნი — აქამდის ამბობ ნათქვამი, აწ დავეყ რუსთველ-
მან და ვაგულესკ“⁴⁾ იმას ნიშნავდა, რომ მოსე ხონე-
ლის მიერ „ნასიტყვი ამბავნი“ (პროზა) შეიქმნენ
„აწ მარგალიტი წყობილი“ (პოემა).⁵⁾ ამნაირათ ბ.
ჯანაშვილი თავისი გენეალოგიით მოვეგონებს კარ-
გათ ცნობილ ბიბლიურ თხრობას: აბრამ შვა ისაკ;
ისაკ შვა იაკობ და ძმანი მისნი და სხვ. მაგრამ აე-
ტორი უფრო აზნელებს თავის გამოკვლევის სავანს,
როცა ალევგორიულათ ხსნის, როგორც „ამირან-დარე-
ჯანიას“⁶⁾, ისე „ვეფხისტყაოსანსაც“. ჩვენ კი ვგეო-
ნია, გვეუბნება აეტორი, ამ წიგნში („ამირ.-დარეჯ.“⁷⁾
ალევგორიულ-იგავურათ გამოხატულია საქრისტიანო
საქართველოს ბრძოლა არაბ-სპარს-თურქებთან რუსუ-
ლთა და თავისუფლების დასაცველათ... ალევგორა-
იგავითვე გამსჭვალულია ჩვენი „ვეფხისტყაოსანი“⁸⁾,
სახალხო სიმღერა, „მოდელ ენახით ეენახი“⁹⁾, სადა
სიტყვა ეენახში იგულისხმება საქართველო (იხ. გვ.
4). „მოსალოდნელია ისიც-ამბობს აეტორი მეორე
ადგილას, — რომ წარმართულ დროინდელ პრომე-
თეოს და საქრისტიანო დროის ამირანს, მიმსჭვა-
ლულს კაცასიონზე, ჰქონდეს უახლოესი კავშირი და
ორთავე ამ ლეგენდებით იგავ-ალევგორიულათ გამო-
თქმული იყოს სვე-ბედი ქართველი ერისა (გვ. 33).
გამომიბება იმისა, თუ რა დამოკიდებულება არსებობს
ერთი მხრით, პრომეთეოსსა და ამირანს შორის და,
მეორე მხრით, თვით ამირანსა და ტარიელს შორის,

ისე ადვილი საქმე არ არის, როგორც ეს ბ. მ. ჯანა-
შვილს ჰგონია; ყოველ შემთხვევაში ჩვენ იმ აზრისა
ვართ, რომ ეს თქმულებანი აღმოცენებულია სხვა-
დასხვა ნიადაგზე, მაგრამ შემდეგ ხალხის ყველაფრის
გამაერთოებლმა გონებამ იაინი ერთი-მეორეს დაუ-
ახლოვა. რაღაც შეეხება იმ აზრს, რომ ერთიმეორე თქმუ-
ლებებში პრომეთეოსზე და ამირანზე ალევგორიუ-
ლათ გამოხატულია საქრისტიანო საქართველოს ბრ-
ძოლა არაბ-სპარს-თურქებთან, ეს აზრი, ვიმეორებთ,
ყოველ მეცნიერულ საფუძველს მოკლებულია. ამის
შესახებ მითხველს შეუძლია მიმართოს პროფ. მარს,
რომელმაც საქმარისა¹⁰⁾ გამოაშკარავა ბ. ჯანაშვი-
ლის წერილის არა მეცნიერული ხასიათი.

ამ ნაირათ ჩვენ ვხედავთ, თუ რა ნაირ შემც-
დარ და უნაყოფო მეთოდს ხმარობს ბ. მ. ჯანაშვი-
ლი. საქმე ის არის, რომ ჩვენი აეტორი ყოველგან
და ყველაფერში ქრისტიანობის აზრდისს ხედავს. მე-
ორე მხრით, ეს შეცდომა ყველაზე უფრო გამოიხატ-
ება იმ ვარაუდებში, რომ ბ. ჯანაშვილი იღებს
ლიტერატურულ ნაწარმოებს არა როგორც განსაზ-
ღერული მატერიალური ორგანიზაციის ნაყოფს, შე-
დეგს, არამედ როგორც ისეთ რამეს, რასაც არავი-
თარი დამოკიდებულება არ აქვს მატერიალური არ-
სებობის პირობებთან. მისთვის საქმარისა მხოლოდ,
თუ სხვა-დასხვა დროის ლეგენდებთა და მოთხრობა-
თა შორის რაიმე დამოკიდებულება უჩვენა, ან და
მოთხრობასა და თანამედროვე ცხოვრებას შორის
აღმოაჩინა მცირე ოდენი მსგავსება; ასე იქცევა ბ.
ჯანაშვილი „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ. როგორ გაჩნ-
და ჩვენ ლიტერატურაში პოემა „ვეფხისტყაოსანი“?
ამ კითხვის გამოკვლევისათვის აეტორი კმაყოფილ-
დება, ერთი მხრით, მარტო რუსთველის წინა დროის
ქრისტიანული ხასიათის ლიტერატურულ ნაწარმოებ-
თა დასახელებით, და მეორე მხრით, „ვეფხისტყაო-
სნის“ და „ქართლის ცხოვრების“ მსგავს ადგილებ-
თა შედარებით. მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ ამნაირი
მეთოდით ჩვენ შორს ვერ წავალთ, ნათელს ვერ შე-
ვიტანთ გამოკვლევაში. საუბედუროთ, ჩვენში მაღალ-
ფარდოვან ფრაზების და სიტყვების ხმარებას უფრო
წყობიან, ვინემ სისტემატურათ და განსაზღვრული

1) თუ რა ხასიათისა ეს „შრომა“, ამას თვით ზე-
ტორის ხატებები დაგვანახებს. „იმ დროს — ამბობს ბ.
ჯანაშვილი, — როცა კერძობის საშუალო საუკუნეების
გვიანდობის მელეკარს მე X—XI საუკუნეებზე თით-
ქმის კერძოებრივ თვალ-საჩინო ნაშთი ვერ აღმოვაჩინა,
რომ მისათ ასწონ-დასწონოს ვითარება გონებითი წარ-
მტკების კერძობის გეგმობიანობის (1), ამ დროს, ვი-
მობ, მზავს ერთ კუნძულში, სასუფლოზე ჩვენს სამშო-
ბლოში, იქვეა დაიდა საგალობელი თავის ნაშენობათ“
(ნოტები). გვ. 6—7.

3) იხ. ჯურნ. Минист. Народ. Просвѣщенія, 1895
г., Октябрь. მარს სხვათა შორის ამბობს: „затѣмъ въ
брошюрѣ („მოსე ხონელსკი“ დასაწყისი) все сплошь за-
блужденіе и курьезы“ стр. 325. ამავე საგანზე იხ. აგრე-
თუკი А. Хахановъ. Очерки по ист. грузинской словес-
ности. Вып. первый, Москва, 1895 г. „Слѣдовъ хри-
стіанства въ повести не замѣчается и слово „аминъ“
въ концѣ ея, впротвѣно, являеца единъ изъ прибав-
леніемъ переписчика“. стр. 352.

2) იხ. გვ. 25.

მეთოდით საგნის შესწავლას და გამოკვლევას. თქმა არ უნდა, რომ შოთა რუსთველის და მისი „ვეფხისტყაოსნის“ სახელი იმდენათ ცნობილია ჩვენში, რომ საქმარისა მხოლოდ ერთ-ერთი ამ სახელის გასაგნება, ჩათუღ თუბრალო მკითხველის გულშიაც კი რაღაც გამართუქმელი და მაღალი სიამოვნების გრძობა დაიბადოს. ეს საზოგადო თვისებაა ყოველ გვარი მაღალი ხელოვნური ნაწარმოებისა. მაგრამ ჩვენთვის საჭიროა ახლა არა ათასჯერი წარმოთქმული და დაღუპული ფრაზების განმეორება „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ, არამედ მისი შედგენილი კრიტიკული დაფასება. ჩვენ დროთა დარწმუნებული ვართ, რომ ამნაირი კრიტიკული დაფასება „ვეფხისტყაოსნის“ უფრო ამაღლეს, ვინემ მხოლოდ თქმა-დიდების შესახებ.

რას წარმოგვიდგენს შინაარსის მხრით ბ. მ. ჯანაშვილი წიგნი „შოთა რუსთველი“? ავტორი წინასიტყვაობაში ასე განვიმარტავს თავისი შრომის საგანს: ყოველივე, რაც აქამდის დაწერილა „ვეფხისტყაოსნაზე“, გახრეულა, „ამ გარემოებამ გავაძეგლინა გამოიქცა ეს სასუქმდღვანელისებური წიგნი (კურსიერი ყოველგან ჩვენია), რომელიც შედგება სამი განყოფილებისაგან. პირველ განყოფილებაში შევიტანეთ ყველა ის მსხვა, რომელიც შეეკება რუსთველის წინა დროის მწერლობას... მისი ქმნილების შეფასებას შეწყალოს ისტორიას და სხვ. (წინასიტყვაობა III). როგორ შეასრულა ბ. მ. ჯანაშვილმა ეს თავის დაპირება?

აქ საჭიროთ ვთვლით აღვნიშნათ შემდეგი: ევროპულ წოდებულ წარმართთა დროს, როცა ხალხს ბუნებრივი ნიჭით შექმნილი რელიგიური რწმენა აქვს, პარამონიული განწყობილება არსებობს მის სულიერ და ფიზიკურ მოთხოვნილებათა შორის; ყოველსავე იმას, რასაც საფუძველი აქვს ადამიანის ფიზიკურ მოთხოვნილებასში, პარადარი ხდება ამა თუ იმა ფორმით რელიგიური რწმენის კუთვნილებათ, ანუ დაბოლოს თვით რელიგიური რწმენათ რადენაც ერთი შესანიშნავი მეცნიერის სიტყვით „რელიგია წარმოგვიდგენს ქვეყნიერების ანუ თვით ადამიანის გადარტყნებულ ცნობიერებას“ (*). ჩვენ ვიცით, რომ პირველდ რელიგიურ რწმენას ხალხში იმდენათ ჰქონდა მნიშვნელობა, რამდენათაც ის ემსახურებოდა დღიურ ვარაზს (ჩა ნაირათ ემსახურებოდა, - ეს სულ სხვა კითხვაა, და იქის გარჩევაში ჩვენ ახლა არ შევ-

დებართ); უფრო გარკვევით რომ ვთქვათ, ძველ დროში, და ახლაც ევლურ ხალხებში, რელიგიური ცხოვრება სრულენითაც არ იყო განსაზღვრული თვით საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან; ცეკვა, თამაშ, სიმღერა, ლექსები, და სხვ., ერთი სიტყვით ყოველივე ის, რაც ჩვენ დროში სრულებით არ შედგენს სარწმუნოების კუთვნილებას, წინეთ ამ უკანასკნელთან იყო მჭიდროდ შეკავშირებული და თვით სარწმუნოება თითქმის მართა ამ გვარ ცეკვონიებში გამოიხატებოდა. ეს უკანასკნელი გარემოება ამტკიცებს იმ წინადადებას, რომ ყოველივე რელიგიური რწმენა ისე, როგორც პოლიტიკური და იურიდიული მხარე, აღმოცენდა და განვითარდა ეკონომიურ ნიადაგზე. მაგრამ დროთა-ვითარების გამო, მის შემდეგ რაც უწინდელი მარტივი საზოგადოებრივი ურთი-ერთობანი თან-და-თან განვითარდნ და გართულდნ, ეს კვლი, ე. ი. რელიგიის ეკონომიური საფუძველი, იკარგება და ბურჟუაზი იცვება, თუმცა ეკონომიური ნიადაგიდან შეიძლება მისი შესასრულებათ არაადეს არ ჰკარავეს. ამ რადიკალური ცვლილებას შემდეგ, რომელიც ადამიანთა შეუფერებლობათ ხდება, ჩნდებიან განსაზღვრული რელიგიური სისტემები, რომლებიც უარს ჰყოფენ წინეთ არსებულ ნატურალურ რელიგიებს და ზეცაღან აწესებენ ყოველ გვარ წეს-წყობილებას. იმართება სასტიკი ბრძოლა ძველ უსისტემო და განუსაზღვრელ რელიგიურ რწმენასა და ახალ, სისტემატიურად შემუშავებულ სარწმუნოებას შორის. გამარჯვება ეწითენის უკანასკნელს იმდენათ, რამდენათაც ის ითხოვს ხალხის ნატურალური (ბუნებრივი) რწმენის წესებს და ზნეს; მაგრამ ამასთანავე იგი ყოველსავე ადებს თავისებურ ფერს, ცდილობს გავლოს ხალხს სარწმუნოებასა და საზოგადოებრივი ცხოვრებას შორის; დედისი ყოველივე იმას, რაც სულიერ, ასევე ტიკურ მოთხოვნილებათა დაწყყოფილებისავე არ არის მიმართული; ერთი სიტყვით, სარწმუნოება აქ თავის თავთ მიჩნეულია მიზნათ. ქრისტიანობა წარმოგვიდგენს ერთ იმ სარწმუნოებათაგანს, რომლებიც შეარყიეს და დასცეს პირველყოფილი ნატურალური რწმენანი. ქრისტიანობამ შეასრულა ეს საქმე ფრიად განსაზღვრული და მეთოდურათ შემუშავებული რელიგიური სწავლის მეთოდით. განყენებული გუნების გარჯიშობამ ქრისტიანულ სარწმუნოებაში მიანაწილა უმაღლეს ხარისხადეს. აქ რელიგია ჩვენ წარმოგვიდგენს უკვე ფრიად განსაზღვრულ სწავლას, რომელსაც აქვს თავის საფუძველი სამი-ქვეყნიის — მისი. ამიტომ, რათა ადამიანს ჩაუნერგოს ეს განყენებული შემეცნება ტენში სარწმუნოების წარმოადგენელი ებრძვიან ყოველსავე საერო მიმართულ

* K. Marx. Critique du droit de Hegel. იგივე შეცნაება მორე ნაიხათ განსაზღვრავს გადგე რელიგია: „რელიგია არის ფანტასტიკური განსაზღვრება ადამიანის არსების, რადგან ადამიანის არსებას ანა აქვს უკმარებო სინამდვილე“.

ბას ხალხში, კი ცხადე მის ზნეს, ჩვეულებას, რითაც, მათი წარმოდგენით, ხალხი მიკრულია საქაოხზე. მაგრამ ხალხი იცავს თავის მიერ შექმნილ და შემუშავებულ ჩვეულებას, ზნეს და სხვ. ეს იწვევს სარწმუნოების წარმომადგენელებში უკიდურეს მიმართულებას: იბინი ყოველისავე ამ ქვეყნის უწოდებულ ამაოხს; ამ მიმართულებას ჰქვია სეკტიზმი.

სწორეთ ამნაირი გზა განვლო ქრისტიანობამ. ამ მსოფლიო სარწმუნოებამ, სადაც კი იწყო გავრცელება, ყოველგან მუსრს აღენდა პირველ-ყოფილ ბავშვს რელიგიურ რწმენათა, თუმცა არა იაფთ აღვლინა მის ეს გამარჯვება: უმრავლეს შემთხვევაში მისი გამარჯვება მარტო გარეგანი იყო; ის თავისებურათ ითვისებდა ამ ბავშვს რელიგიურ წარმოდგენათა იდეებს, თქმულებებს და სხვ. მაგრამ ერთში კი მკაცრათ იცავდა თავის მიმართულებას: ეს იყო საერო მიმართულების დევნა ყოველ ფუნის ნაბიჯზე. ამნაირ გზას უნდა დადგომოდა ჩვენშიაც ქრისტიანობა, რაკი არ არის მოიკიდა ფუნი ჩვენ ქვეყანაში. თუმცა ვერ არ არის ვეროვანათ გამოკლეული და შესწავლილი ქრისტიანობის გავრცელების და განმტკიცების ისტორია საქართველოში, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ჩვენ დასაბუთებით შეგვიძლია წარმოეთქვით ამ მოკლეთ შემდეგი მოსაზრებანი. ქრისტიანობის გავრცელების საქმე თხოულობდა აუცილებლათ, რომ ხალხს აეცრუებია გული თავის საკუთარ რელიგიურ რწმენაზე. ეს შესაძლებელი იყო მხოლოთ ერთათ ერთი გზით, ერთათ ერთი საშუალებით: ყოველივე საერო მიმართულების დევნა და მთელი გონების მიპყრობა ზეცისაკენ. ამით ქრისტიანულ მამებმა შემწეს ეგრეთ წოდებული სსუფაჟრო მამათუება. ამ საქმეში იმათ გამოიჩინეს შესანიშნავი ძალა და მუყათობა; იმათ გამოიგონეს ანაზი, შექმნეს და აღაორძინეს სასულიერო, ღეთის-მეტყველური ლიტურგია, დაზადეს იმნაირი თავგამოდებული პირნი, რომლებიც ამ სასულიერო მიმართულების გავრცელებისთვის ყოველ გვარ სასველს იტანდნ. ამით განმტკიცდა ლიტურგიაში ეს სასულიერო მიმართულება, და თუ აქა-იქ შეხედებით მაშინდელ მწერლობაში პლატონის და არისტატელის თხზულებებს, იმათაც ზე დართული აქეთ თავისებური ღეთის მეთყველური კომენტარიები. ამ გარემოებამ ხალხის თავისუფალ ნიქსაც შეუწყეცა ფრთები; ეიწრო ტენდენციურმა მიმართულებამ ხალხის გმირებსაც თავისი დალი დასცა, ანუ უცრთ რომ ეთქვით დაამბინჯა. როცა განსაზღვრული გრტის ჩარჩოებში ესურთ მოაწყდლიათ ადამიანის მოქმედება, მამინის ის, რასაკერძეელია, ერთგარი და უფერული გამოადის; ეს კიდევ არაფერი, ამით თეთ შემოქმედებას ეკარება

თავისი აღმადგროენებელი ბუნებრივი ძალაყენით, აქ თავისუფალ მოქციას ჰანვებს აღარ აქეთ ადვილი: მის აღავს იქერენ ზნეობრივი დარიეება და რეტორიკა⁵⁾

ეს არის მოკლეთ საზოგადო სურათი ჩვენი ლიტურგირის ქრისტიანობის მიღებიდან ეიდრე მე-XI საუკუნის ვასლამდე. ნამდვილ საერო მიმართულებას იმ დროს არც მწერლობაში და თითქმის არც ცხოვრებაში ადვილი აღარ ჰქონდა, რომ ამნაირი მიმართულება ხელ-ახლა დაბადებულ იყო და აღორძინებულიყო, ამისთვის აუცილებლათ საქრო იყო, რომ ახალ და მძლავრ ნაკაულს შემოაცხეტა ჩვენ ცხოვრებაში. ამნაირ განმაცხოველებულ ნაკაულათ საყველთათ მიღებულია არაბეთის ლიტურატურის აღორძინება და მისი გავრცელება სხვა ქვეყნებში. ამ შემთხვევაში სწორეთ რომ ნაკაულს შეედრება არაბეთის და სპარსეთის ლიტურატურა, საშუალ საუკუნოებში: იმისი მსწრაფი აღორძინება და აგრეთვე მსწრაფი დაცმა პირდაპირ ნაკაულს მოგავიანებს. მაგრამ თუ ეს ნაკაული თეთ არაბეთ-სპარსეთის შემდეგი ლიტურატურისათვის თითქმის უნაყოფო გამოდგა, საბედნიეროთ ასე არ ითქმის იმ ლიტურატურებზე, რომლებზედაც ჰქონდა მას გავლენა. ამ უკანასკნელთა რიცხეში ჩვენი ლიტურატურაც ურეცა. საერო მიმართულების დაბადება ჩვენ ლიტურატურაში მე-XII-ტე საუკუნის დასაწყისიდან პირდაპირ ამ გავლენას მიეწერება. თუმცაღა ეს საგანი ვერ თითქმის სრულებით არ არის გარკვეული, მაგრამ საქმარისია ხსენებული საუკუნის რამდენიმე თვალ-საჩინო ლიტურატურულ ნაწარმოებთა გაცნობა, როგორც არის, მაგალ, „ვისრამიანი“ „მეფისის-ტყაოსანი“ და სხვ., რომ ამ შეხედულების სიმართლემ დატრწმუნდეთ. ვიმეორებთ ეს შეხედულება ახალი არ არის, იგი ვერ კიდევ დ. ჩუბინაშვილმა განმარტა⁶⁾; ამ განმარტებიდან ჩანს, რომ

⁵⁾ კუკი ან არის, რომ ხაღისს ზოგეერთი თქმულებანი, აღმოცენებულნი ნატურალურთ რელიგიას ნიადაგზე, კადვე დად ხანს ინასვენ თაყანთ ჰიფანჯად სასათს.

⁶⁾ იხ. მისი „Грузинская хрестоматия, Ч. II, 1846 г., Петербург. Ст.: О грузинской поэзии „Венхистаოსანი“. დ. ჩუბინაშვილი, სსკათ შორის, ამაოხს, რომ შოთა რუსთველმა თავის „მესის-ტყაოსანში“ ამით მანწა ხელაოგების უზადეს საჩისხადის, რომ იგი,

დ. ჩუბინაშვილი არა მარტო გარეგნობის მხრით ხედავდა მსჯავსებს „ეფუხის-ტყაოსანს“ და აღმოსავლეთის ქვეყნების ნაწარმოებთა შორის. შემდეგ ამავე საგანს მოჰქიადა ხელი გ. წერეთელმა და მოკლეთ და გარკვევით დაგვიტყვიან, თუ რა დამოკიდებულება სუფევს „ეფუხის-ტყაოსანს“ და არაბეთის ლიტერატურას შორის. გ. წერეთელი, სხვათა შორის, წერს: „ერთი მხრით, საბერძნეთის⁷⁾ შეხედულება ბუნებაზე და კაცზე, მეორე მხრით, ბუნებითი სიმღიღრე არაბული ენისა, რომელიც იმდენათ ტკილ ვაგავონია, როგორც ბუღბუღლის ათასნაირი სტეენა, შეიქმნენ რუსთველის ხელში „ეფუხის-ტყაოსანის“ მასალათა“.⁸⁾

ამაჩიარათ ის შეხედულება, რომ „ეფუხის ტყაოსანის“ სათავე უნდა ეყვით არაბეთ-სპარსეთის ლიტერატურაში, ჩვენ მწერლობაში უკვე დიდი ხანია, რაც დადგენილია, მაგრამ, მეორე მხრით, როგორც ზევით ვამბობდით, ეს შეხედულება არ არის ნაყოფი ღრმა ისტორიული გამოკვლევისა, არამედ შექმნილია აპრიორიულათ. ეს გარემოება აიხსნება იმით, რომ რუსთველის ქმნილებას ძლიერ თვალსაჩინოთა ატყია აღმოსავლეთის კოლორიტი, რომ ცოტათ თუ ბევრათ დაკვირვებით კითხვამ არ დაბადოს ჩვენ გონებაში ამნაირი აზრი, თუმცა და შემდეგ ბევრს აფრთხობს იგივე გარემოება. ყოველ შემთხვევაში ჩვენ უნდა მივიღოთ, რომ „ეფუხის-ტყაოსანის“ უმთავრესი შინაარსი ჩვენი ცხოვრებიდან არ არის აღებული, რომ მასში ჩვენ თვალ წინ ვაღიშვება აღმოსავლეთის ქვეყნების ცხოვრებათა თანის საზოგადოებრივი ორგანიზაციით. ფრსთველის ქმნილება იმდენათ შეკავშირებულია აღმოსავლეთთან, რომდენათაც წმიდა მამების ცხოვრება, და საზოგადოთ მთელი საღმრთო წერილი, ბიზანტიასთან, პალესტინასთან, ანტიოხიასთან და ან ეგვიპტესთან. ამიტომ, რაცა შოთა რუსთველის წინა დროის მწერლობაზე გვაქვს ღაპარაკი, რათა „ეფუხის-ტყაოსანის“ წარმოდგომის ისტორია შეეისწავლოთ, ჩვენთვის აუ

ცილებელ საჭიროებას შეადგენს აღმოსავლეთის ცხოვრების და მისი ლიტერატურის შესწავლა. რაც შეეხება ბიზანტიის ქრისტიანულ ცხოვრებას და იქივე და ქართულ ენაზე გადმოწერილ სასულიერო მწერლობას, შევიძლიათ, თუ ბ. ჯანაშვილის იდეაგორუდ-იდეკურ მეთოდს იხმართ, ამ მწერლობასაც შეუთკავშიროთ რუსთველის პოემა; მაგრამ ამ ნაირი მსჯელობა ყოველ გვარ მეცნიერულ საფუძველს მოკლებული იქნება. „ეისრაჰმანი“, „ეფუხის-ტყაოსანი“ და სხვა საერო მიმართულების ნაწარმოებში მე-XXI საუკუნეში, ერთი მხრით, და მეორე მამინდელი ჩვენი ბიზანტიური სასულიერო მწერლობა, მეორე მხრით, წარმოადგენენ ორ სხვა-და-სხვა ერთი მეორეს მოწინააღმდეგე ქვეყნიერებას. მაგრამ არავინ იფიქროს, ვითომ ჩვენ არავითარ მნიშვნელობას არ ვაძლევთ „ეფუხის-ტყაოსანის“ შესწავლისათვის ამ სასულიერო მწერლობას; პირიქით, რაც უფრო დაწერილებით შეეისწავლით ამ უცანსანგელს, მით უფრო და უფრო დაღწეულუნდებთ, რომ რუსთველის პოემას მასთან საერთო არა აქვს-არა.

ბ. მ. ჯანაშვილის „შრომასაც „ეფუხის-ტყაოსანზე“, მეტადრე ამ შრომის იმ ნაწილს, სადაც იგი ღაპარაკობს რუსთველის წინა დროის მწერლობაზე, მხოლოთ ამნაირი მნიშვნელობა აქვს, — ეს მნიშვნელობა ნეგატიურია (უარყოფითი). ამნაირია ბ. ჯანაშვილის წიგნის მნიშვნელობა, რაცა იგი პირველათ ევეუბნება, რომ რუსთველს ჰყავდა წინამორბედნი, რომ მასზე ბევრით ადრე გამოჩნდნენ დიდებული მწერლობები, რომლებმაც განაწილეს ხალხის გონება (გვ. 7); და შემდეგ ამის დასამტკიცებლათ მოჰყავს ათასჯერ დაღეკილი, მშრალი, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ცნობები (გვ. 8 — 13) იმის შესახებ, რომ ჩვენში რუსთველის დრომდის არსებობდნენ მონასტრები, ლავრანი, თარგმნიდნენ საღმრთო წერილს, წმიდა მამების ნაწერებს, წერდნენ საკალობლებს და სხვა-და-სხვ. ამას შემდეგ ბ. ჯანაშვილი თამამათ ვაძინებს: „ღიახ, ეიმორებთ, — ამბობს იგი, რუსთველი ჩვენ გვძელ ცხოვრებაში ის ოლე არ არის, რამელიც უხელო-ტყუო მიწოდორზე მარტოთ მარტო დაგვარამედ მის წინაშე ჩვენ ეხედეთ მრავალ სხვა მოღვაწეს, მრავალს ოლეს, რომელთა შეკავშირებულ გჯულუმა, რუსთველთან ერთათ, განამშვენეს საქართველოა“ და სხვ (გვ. 14 — 15). მკითხველს ეთხოვთ გაისვენოს ყოველივე მისი, რაც ჩვენ ზემოთ ვთქვით რუსთველის და იმს პოემის შესახებ, და მერე მე საჯროს, თუ რამდენათ უსაფუძვლოა ბ. ჯანაშვილის დასკვნა. ა, სწორეთ ეს გარემოება გეკონდა ჩვენ სახეში, რაცა პირველ წერილოში ვამბობდით, რომ „ეფუხის-ტყაოსანი“ დღეს ჩვენ ძალა-უნებურათ „ყო-

ერთი მხრით, დიდი მკოდნე იყო კლასიკური ლიტერატურისა და, მეორე მხრით, აღმოსავლეთისა. მანვე აღნიშნა ამ ნაწარმოების აღმოსავლეთური ხასიათი გარკვენობის მხრით, მაგლ., გახვადებულა სიტყვათა, უსახვარო ენაათა დედა; აღმოსავლეთურა შედარებათ: შხე, მთავარ, ღომა და სხვ. გვ. VI.

7) თავის თავთა აგულისსმება, რომ აქ ღაპარაკია კლასიკურ საბერძნეთზე და არა ბიზანტიასზე.

8) მსაკვირვებლათ, მარტო ჩვენ მიერ აქ დასახლებული მწერლები არ არან ამ შესჯულუების, მაგრამ ეველამათ დასახლებას ჩვენ აქ საჭიროთ არ სკადიათ.

გან მარწყვეტლ ცის-ნატებათ* უნდა მივიჩნიოთ, და თვით ბ. ჯანაშვილის ახალი შრომა ამავე შემქმნელარ შეხედულებას ასაბუთებს-მეთქი. ცხადია, რომ თუ ბ. ჯანაშვილსავეთ ლაგრა-მონასტრებში ევრიეთ „ეფთხის-ტყაოსნის“ საფუძველი, ჩვენთვის ის საზღუდამთ აუხსნელი დარჩება. ბ. ჯანაშვილის ამნაირ შემქმნელარ გზაზე დაყენება აიხსნება იმ მეთოდით, რომელსაც ის კი ბანია ხპარობს და რომელმაც ასე უნაყოფოთ ჩაიარა. ჩვენ ვიცნობთ რამდენიმეთ ამ მეთოდს: ის მკვამარეობს, ერთი მხრით, მამში, რომ ყოველგან და ყველაფერში ქრისტიანობის კვალი აღმოაჩინო და სადაც ეს ყოველათ შეუძლებელია, იქ აღევტარიული ახსნა მოიშველიო; მეორე მხრით, ღრმა ანალიზის მაგიერათ აქ საკმარისია მხოლოთ ვარგებანი მსკავებთათა ჩვენება, მაკ; ცალკე, გამოვლევილი, სიტყვების ან შემთხვევების განხილვა საზოგადო შინაარსთან დაუკავშირებლათ.

ამნაირათ შეასრულა ავტორმა თვის პირველი ღაბრება: რუსთველის წინა დროის მწერლობის მკვრება შოთა რუსთველის მქნინების შესწავლის მასაღილებლათ. ეგონებთ, შეცდომა არ იქნება, რომ ბ. მ. ჯანაშვილის შრომის ამ ნაწილზე კათალ. ანტონ სს სიტყვები მოვიყენაოთ: „ამათ დაშვჭა, საწუსაჭრის ესე“.

ფ. მასჩაძე.

(დასასრული შემდეგ)

ნაგარიში ჭიათურის სახალხო სამკითხველოს შესახებ.

შევნმა მკითხველებმა ციან, რომ ქათურაში ავტორ წელიწადი მალე შესუსრულდება, რაც უფასო სამკითხველო—ბიბლიოთეკა არსებობს ჩაღვან ადგილობრივმა საზოგადოებამ არ იცის დაწერილებითი ანგარიშები ამ ბიბლიოთეკისა, საქობროთ ეგრესთ გამოცემახლათ ყოველივე საზოგადოებს საუფრადლებოთ. ბიბლიოთეკა, როგორც მოგეხსენებათ აქამდის კერძო შემოაწირულებით ითქვამდა სულს და ამ წლის იანვრის აქეთ კი დაარსდა საწერო ველსახალი რამდენიმე პატრეცემულ პირთა თანხით.

აქვე მოვიყენათ როგორც კერძო შემოაწირველთა, აგრეთვე წერების ვეარებს.

10 მან. შემოაწირვის:

კნ. ელ. წერეთლისამ, თავ. ს. დ. წერეთელმა და ბნ ნ. ნ. ლოლობერიძემ:

5 მან.

თავ. დ. სიმ. გუგუნაევამ, ჰომერ ავეტერიანამ, ბ. ბ. გ. ზდანოვიჩმა, გედევან ჩუბინიძემ, ბერნარდ კატცმა, და თავ. ფრიდონ წერეთელმა.

3 მან.

ბ.ბ. ჯბ. წერეთელმა, ნ. არდიშვილმა, კ. ყიფიანმა, ბლ. ჩაჩანიძემ, ვალ. ბლოუნგარდტმა, თავ. პ. წულუკიძემ, ბ. ფრ. სოლოელიაკმა, თავ. მ. დ. წერეთელმა, ბბ. დ. ბაქრაძემ, ფილიპე და ვიქტორ დარჩიებმა.

2 მან.

ბბ. პ. მოსევილმა, ნ. კაკაბაძემ, ბეგენიშვილმა, ერ. რატიანმა, ილ. მიკოპულომ, გ. დ. ლორთქიფანიძემ, ან. აიდაროვმა, ბ. ვაშაძემ, ან. აბაშიძემ, ნიკ. ოთხმეზურმა.

1 მანეთი.

ბ.ბ. დარ. ე. გაჩილიაძემ, ს. ტიკინაძემ, კ. ვარდასანიძემ, გ. ი. წერეთელმა, გ. ხეტატუროვმა, მ. მხეიძემ, ელ. ბეღიაშვილმა, ელ. ღარიბაშვილმა, ი. გაფრინაშვილმა, მდ. ლ. დევიძემ, თავ. გ. ს. ბეგთაბეგოვმა, სტ. გალინოსმა, ი. ჯაფარიძემ, თავ. ს. მიქელაძემ, ბ.ბ. გ. ხაბურზანიამ, მ. საყვარლიძემ, დ. წერეთელმა, იას. გაჩილიაძემ და ყარ. ჩხეიძემ.

სხვა-და-სხვა შემთხვევით შემოსული: ორი პირისგან. 4 მ. 20 კ.; 23 მისს 95 წელს პაკნიკიდან ქიათურაში შემოვიდა 56 მ. 60 კ.; ქ. ელენ. წერეთლისამ გამართა ქიათურაშივე ლატარია-ალგერი და დარჩა 11 მ. 25 კ.; ზესტაფონში ბ. ზუნდაძემ შეკრიბა 15 მ. 15 კ.; ქართული წარმოადგენიდან 33 მ. 59 კ. აქედან შეღვა 151 მ. 52 კაპ.; ერთათ სულ შეღვა 278 მ. 52 კაპ.

შემდეგში, როცა ეს ფული გამოლევანზე მიდდა და საშუალება არსაიდან ჩნდა, დაარსდა საწევრო გადასახადი სურვილისამებრ პატიცემული პირთა, როგორც ზვეით იყო მოხსენებული.

წევრები სამ ჯგუფათ განიყოფებოან: 1) საპატრო წევრები, რომლებიც იხდიან 10 მანათზე მეტს წელიწადში; 2) დამფუძნებელი — რომლებიც იხდიან 50 კაპ. თვეში ანუ 6 მ. წელიწადში და 3) გულ-შემატევიანი, რომლებიც შეძლების დაკავრათ იხდიან. პირველ რიგში ჩაწერენ ბ.ბ. ნ. დოლობერიძე — 12 მ., ნ. ზურაბოვი — 10 მ. და იორ. სიხარულიძე 12 მან. (შემოტანილია 6 მან.) მეორე რიგში — ბ.ბ. ირ. დეკანოზიშვილი (შემოტანი 1 მ.) ვიკ. დარჩია — 3 მ., ეინჩე დათბოვი — 6 მ., კარ. მოღვაძე — 1 მ., ილ. მიქაძე 5 მ., ერ. კიკმარიშვილი 2 მ., ბერნარდ კატცი 3 მ., კ. დავ. წერეთელი 2 მ., იოსებ აბრამიძე — 2 მ., ილ. კაკაბაძე — 2 მ., სან. ასლანოვა — 2 მ., ვან. ბერიძე — 3 მ., სილ. კვიციანიძე 2 მ., ლ. ლორთქიფანიძე — 2 მ. და ჯიბო იაშვილი — 2 მ., — სულ 61 მ. წინანდელი შემოწირულებიანა 33 მან. 52 კაპ.

ზემო აღნიშნულ პირთ გარდა წევრობის სურვილი გამოაცხადეს და ხელიც მოაწერეს კიდევ რამდენიმე პირებმა, რომლებზედაც სრულათ დარწმუნებული ვართ შემოიტანენ თავიანთ საწევრო გადასახადს. ასე რომ ბიბლიოთეკის ხაზინადრის ხელში ყოფილა სულ 336 მ. 52 კაპ. ახლა განვიხილოთ ის, თუ რამდენი დახარჯულა. ნება-ართის აღების დროს მარკებში დაიხარჯა (მისვლა-მოსვლას არ ვანგარიშობთ) 2 მ. 62 კაპ. შარშან გაზეთების დასაცემათ — 49 მ. 21 კაპ.

	მ.	კ.
სახლის ქირა 11 თვის	66	—
მაგილები და სკამები ბიბლიოთეკაში	14	—
„მოამბის გამოწერა 1 წლით	12	—
„შუშანდანი შკაფი წიგნების	10	—
ტურნალ გაზეთების გამოსავლენი ფული, აგრეთვე ვასავლენი „მოამბის“ რედაქციაში, „გეგელიის“, „კვალის“, „ფერისის“, „Кавказ“, „Новое Обозрение“, „Русскія Вѣдомости“ „Русское Богатство“ ¹⁾	25	66
წიგნების დასაკაზმთ	17	95
წერილი ხარჯი, როგორც, გრაფინკა, ლამპები, სტაქანი, ჩითი, სანათე რ სხვა	7	35

¹⁾ ამთში გარდა „მოამბის“, „გეგელიის“, „Русскія Вѣд.“ „Руск. Бог.“-სა ვეკლამ მუშათ დაკეთებო და მხოლოდ ფოსტის ფული გაკუბ ზვეით.

	მ.	კ.
ქვისტის ფენი	4	50
4 თვის ჯამაიკი ბიბლიოთეკის ²⁾	60	—
წიგნების ყიდვა: აკაცი შერეთლის 2 ტომი	2	—
ი. ჭავჭავაძის II და III ტომი	2	—
ა. ყაზბეგის 4 ტომი	4	80
ი. დავითაშვილის	—	80
შეშა და ნათი	1	82
„ასის წლის შემდეგ“ და გუნიას, დარმები და კომედიები ¹⁾ I და II	2	10
კლიონკა სტოლისთვის	1	90
სულ	232	80
დარჩა	103	72

რომელიც ინახება ბიბლიოთეკის ხაზინადართან.

დასასრულ, უძღვნით უგულითადეს მადლობას ყველა შემოწირველთ და წევრებს, აგრეთვე რედაქტორებს, რომელთაც უფასოთ დაკეთებეს თავიანთ გამოცემანი.

ბიბლიოთეკის დაფორტიდან ეტყობილობთ, რომ ორ თვეში 314 კაცს წაუღია ბიბლიოთეკიდან წიგნები. იმედია, რომ აწი მეტიც იქნება მთავრული მხოლოდ ჯერ-ჯერობით წიგნებით ძლიერ ღარბი ვართ. იმედია, ამ ნაკლს შეავსებენ შვეიცის მწარმოებლები.

დამფუძნებელი კომიტეტი: კარბე მოღვაძე
ფილ. დარჩია
და ერ. კიკმარიშვილი

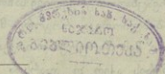
რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლის

გამოვიდა და ისყიდება ქართულ წიგნების მაღაზიებში

„ქართული გოტიკური ანბანი“

გამომცემელი ს. ტარუაშვილის მიერ.

ფასი ერთი შაური.

(3-2)

²⁾ მანამდის მორეკვიბო წევრები იუვენ ბაბლითეკაში.